ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Голас Радзімы

№ 41 (2339) 14 кастрычніка 1993 г. Выдаецца з 1955 г.

Цана 10 рублёў.



Праваслаўная царква прападобнай Марыі Егіпецкай у Вілейцы.

Фота Віктара СТАВЕРА.

УСІМ НАМ НЕ ХАПАЕ ЛЮБОВІ ДА БЛІЖНЯГА

Адказы Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага ФІЛАРЭТА, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі на пытанні газеты "Голас Радзімы"

— Як адчувае сябе царква ў цяперашніх палітычных і сацыяльных умовах? Канешне ж, многае стала прасцей, але, напэўна, узніклі нейкія новыя складанасці?

— Наша грамадства знаходзіцца ў цяжкім эканамічным становішчы. І Праваслаўная Царква, натуральна, падзяляе ўвесь цяжар народа. У нас, на жаль, не хапае матэрыяльных магчымасцей разгарнуць у поўнай меры, як нам бы таго хацелася, царкоўную дабрачыннасць, дапамогу састарэлым і хворым, хоць многае ў гэтым напрамку мы ўжо робім. Горка, што ў выніку абставін мінулых гадоў веруючаму народу, колькасць якога ўсё павялічваецца, на хапае вопытных пастыраў. Не хапае духавенства як "белага", так і "чорнага", каб кожны праваслаўны чалавек набыў духоўнага айца, каб паломнік, прыйшоўшы ў манастыр (а ў Беларусі толькі два манастыры), мог не толькі прыпасці да святыні, але і грунтоўна паспавядацца, атрымаць індывідуальную духоўную дапамогу ад пастыра. Урон, нанесены стану духавенства, настолькі адчувальны, што мы, напрыклад, яшчэ няхутка зможам адрадзіць традыцыі старчаства як інстытута духоўнага акармлення. З-за недахопу духавенства і рэлігійна адукаваных прыхаджан практычна надзвычай ускладнены працэсы духоўнай асветы народа, місіянерскай дзейнасці. Таму даюць аб сабе знаць вельмі небяспечныя ў духоўных адносінах з'явы: абскурантызм, рэлігійная недасведчанасць, забабоны, рудыменты паганства, арыентаванасць многіх людзей хутчэй на абрадавасць, чым на сапраўдныя ісціны Праваслаўя...

— Чаго, на Вашу думку, сёння больш за ўсё не хапае нашаму грамадству?

— Я — свяшчэннаслужыцель, а не палітык, таму не варта чакаць ад мяне палітычных ацэнак стану грамадства. А як свяшчэннаслужыцель, я лічу, што нашаму грамадству, усім нам (таму што Царква не можа разглядаць сябе па-за грамадствам) не хапае любові да бліжняга, любові да чалавека як да тварэння Божага. А любоў — гэта цярпімасць, дараванне, дапамога слабаму.

— Як сябе адчувае Праваслаўная Царква ў рэспубліцы, дзе адначасова існуюць яшчэ і іншыя канфесіі, а ў апошні час на ролю нацыянальнай рэлігіі прэтэндуе уніяцтва? Часам гучаць заявы палітычных дзеячаў, што "беларуская дзяржава падтрымае Унію і знойдзе шмат спосабаў, каб па-сапраўднаму абараніць духоўныя і нацыянальныя інтарэсы беларускага грамадства".

— Паводле сацыялагічных даследаванняў, больш за 70 працэнтаў насельніцтва Беларусі лічаць сябе праваслаўнымі. Зразумела, да ўсіх веравызнанняў мы ставімся з павагай і цярпімасцю, да чаго заклікаем і нашу паству. Спадзяёмся, што і ўпамянутыя вамі палітычныя дзеячы праявяць мудрасць і здаровы сэнс, калі будуць імкнуцца да кансалідацыі ўсіх сіл грамадства для выхаду Беларусі з крызісу, калі не стануць — свядома ці несвядома — арыентаваць народ на канфрантацыю, у прыватнасці, розных канфесій.

(Заканчэнне на 3-й стар.).

ДАЖДЖЛІВЫ ДЗЕНЬ НА ДАЧЫ Ў МАСТАЧКІ Нінэль ШЧАСНАЙ

ЗАДУМ ХОПІЦЬ НА 500 ГАДОЎ ЖЫЦЦЯ

Я ехала на дачу да мастачкі Нінэль Шчаснай у халодны восеньскі дзень. Ішоў сумны і, здавалася, бясконцы дождж. Людзі на мінскім вакзале хаваліся пад парасоны, і ім, мусіць, хацелася схавацца не толькі ад дажджу, але і ад самога жыцця. Яны загаманілі толькі ў аўтобусе, калі ім паведамілі пра чарговае павышэнне цэнаў на білеты. І не абы-якое, а ў два разы. Людзі лаялі ўрад, успаміналі былыя "светлыя часы". Але словы і мары не сагравалі іх. Рабілася так тужліва, і хацелася бегчы ад дажджу, ад скаргаў людскіх. Хоць куды. Брудны аўтобус ехаў марудна, аднак наблізіўся да вёскі Траскоўшчына, дзе я павінна была сысці. Я прайшла па нейкаму падабенству прасёлкавай дарогі, убачыла невялічкую вёсачку, дзе знаходзіцца дача Нінэль Іванаўны. Пакуль ішла да яе, мяне прывітаў не адзін вясковы сабака зусім не сяброўскім брэхам. Я іх раздражняла, як ужо раздражняла і саму сябе. Мне было сорамна, што я іду такая сумная ды яшчэ з дажджом у дом мастачкі, карціны якой люблю.

А Нінэль Іванаўна прыняла мяне як самага доўгачаканага госця. Варта было прыехаць да яе нават у такую непагадзь, каб не толькі паслухаць таленавітага мастака, але і падзівіцца яе энергіі. Прытым не сытай і самазадаволенай энергіі, ад якой часам робіцца няёмка, а энергіі чалавека, які ведае і ўмее рабіць сваю справу. Амаль тры гады Нінэль Шчасная жыве пастаянна на сваёй дачы, акрамя толькі часу моцных маразоў. Там яна творыць і даглядае агарод. Цікава, што амаль увесь дом яна зрабіла сама. Будаваць было нялёгка, але Нінэль Іванаўна рада, што ёсць у яе цудоўны куток на ўзгорку, недалёка ад ракі Іслач. Прырода нібы спецыяльна для яе стварае прыгожыя краявіды і дорыць іх ёй. Ды і сам дом зусім непадобны на цяжкія безгустоўныя збудаванні, што часта сустракаюцца ў дачных пасёлках. Звонку ён здаецца невялікім і лёгкім, дзякуючы, мабыць, вежы над ім. У доме цікава, утульна і прасторна, а ў вежы будзе з часам майстэрня. Сваёй формай і колерам яна цудоўна гарманіруе з наваколлем, з пікамі елак.

(Заканчэнне на 7-й стар.).



У вечаровых прыцемках адбылася 7 кастрычніка ля Дома афіцэраў у Мінску сустрэча народных дэпутатаў ад апазіцыі БНФ у Вярхоўным Савеце рэспублікі з выбаршчыкамі і жыхарамі сталіцы. Цемра, што агортвала і прамоўцаў, і слухачоў (з-за энергетычнага крызісу горад дрэнна асвятляецца), міжволі наводзіла на думку аб эканамічных і палітычных прыцемках у Беларусі — гэтым, як яе называе апазіцыя, апошнім "запаведніку камунізму".

Галоўная думка дэпутатаў, што прамаўлялі да людзей, — крывавыя падзеі ў Расіі рыхтаваліся тут, у Мінску, дзе Славянскі сабор, Саюз афіцэраў ды іншыя пракамуністычныя і прафашысцкія арганізацыі закладвалі падмурак аднаўлення СССР. І кожны ўяўляе, што з намі было б, калі б яны перамаглі...

Абвінаваціўшы ўрад В.Кебіча ў недалужнасці і банкруцтве, апазіцыя заклікала людзей не быць абыякавымі, скінуць з сябе здранцвенне. Найпершая задача — гэта патрабаванне адстаўкі ўрада і правядзенне датэрміновых выбараў у Вярхоўны Савет Беларусі.

НА ЗДЫМКУ: прамаўляе лідэр апазіцыі БНФ Зянон ПАЗЬНЯК.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

АБ ПАДЗЕЯХ У МАСКВЕ

СТАНІСЛАЎ ШУШКЕВІЧ — ПРЫХІЛЬНІК ПАЗІЦЫІ ЕЛЬЦЫНА

Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Станіслаў Шушкевіч па просьбе карэспандэнта БелаПАН выказаў свой пункт гледжання на падзеі 3—4 кастрычніка ў Маскве.

— Бандыты ёсць бандыты, — сказаў С. Шушкевіч, характарызуючы дзеянні сіл, што развязалі кровапраліцце ў сталіцы Расійскай Федэрацыі. — Гэта тыя сілы, якія не прызнаюць ні дэмакратыі, ні прыстойнасці. Дагэтуль, я лічу, занадта інтэлігентна абыходзіліся з тымі, хто дэманстраваў сваю чыста бальшавіцкую натуру. І вось, адчуўшы, што губляюць уладу, яны паспрабавалі вярнуць яе нават коштам вялікіх ахвяраў, коштам развязвання грамадзянскай вайны. Вы паглядзіце, хто аб'яднаўся ў гэтым памкненні. Тыя, на кім ляжыць адказнасць за трагедыі ў Тбілісі, Вільнюсе, Рызе. Зараз яны хацелі ўзяць рэванш у Маскве. Я абураны таксама пазіцыяй "ката Леапольда" — Міхаіла Гарбачова, які праводзіць фактычна антыельцынскую палітыку. Аднак, нягледзячы ні на што, я ўпэўнены: здаровыя сілы і дэмакратыя ў Расіі пераможуць.

У той жа час Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Станіслаў Шушкевіч устрымаўся ад прагнозаў аб верагоднасці таго, што грамадзянская вайна ў Расіі на пэўным яе этапе можа перакінуцца і на тэрыторыю суверэннай Беларусі.

"Урад заўсёды праводзіў і будзе праводзіць у далейшым палітыку дружбы і добрасуседскага супрацоўніцтва з вялікім народам Расіі. Нашы адносіны з Расіяй не могуць падвяргацца ваганням палітычнай кан'юнктуры. Хачу сказаць, што нават у гэтыя, поўныя драматызму дні працягваюць выконвацца падпісаныя міжурадавыя пагадненні. Нарастаюць аб'ёмы паставак расійскай нафты ў нашу рэспубліку. Намеціліся добрыя перспектывы работы па іншых напрамках эканамічнага ўзаемадзеяння. У гэтай сувязі трагічныя падзеі ў Маскве выклікаюць велізарнае шкадаванне і трывогу. У любой сітуацыі не павінны цярпець мірныя людзі, не павінна праліваецца нявінная кроў. Асобы змяняюць адна адну, а вялікі рускі народ застаецца.

Мы хочам бачыць Расію квітнеючай і моцнай, блізкай і дружалюбнай нам краінай. Мы ўсёй душой жадаем міру і дабрабыту рускім людзям.

Я перакананы, што ад стабільнасці ў Расіі залежыць дабрабыт Беларусі, залежаць перспектывы нашай дзяржаўнасці і суверэнітэту.

Урад зробіць усё, што ад яго залежыць, каб грамадзянскае процістаянне, якое захліснула краіны СНД, не перакінулася цераз нашы граніцы. Мы будзем цвёрда падтрымліваць канстытуцыйны парадак, павагу да Вярхоўнага Савета. Усім, хто спрабуе насаджаць у нашым грамадстве канфрантацыю і нянавісць, мы гаворым цвёрдае і рашучае "не".

(З Заявы Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Вячаслава КЕБІЧА ў сувязі з крывавымі, трагічнымі падзеямі ў Маскве 3—4 кастрычніка г.г.).

ПАЗІЦЫЯ ГРАМАДЫ

СУПРАЦЬ КАЛАНІЯЛЬНАЙ ЗАЛЕЖНАСЦІ

Цэнтральная Рада БСДГ выступіла з пратэстам супраць адмовы беларускага ўрада ад увядзення нацыянальнай валюты. Гэты крок разглядаецца як здрада нацыянальным інтарэсам, вынікам якой можа быць толькі шматразовае павышэнне цэнаў у бліжэйшы час і нечуванае збядненне працоўных краіны.

Нягледзячы на глыбокі крызіс, урад адмаўляецца ад увядзення нацыянальнай валюты. Ігнаруецца вопыт краін Прыбалтыкі, дзе ўведзены нацыянальныя грошы і стабілізуецца эканоміка. Маўчаць чыноўнікі ўрада і аб карысным вопыце заходняга суседа Польшчы, дзе назіраецца ўздым эканомікі, а рынак напоўнены таварамі. Замест правядзення самастойнай грашовай палітыкі кіраўніцтва ўрада і Нацыянальнага банка знішчаюць суверэнітэт нашай дзяржавы шляхам уваходжання ў грашовую сістэму Расійскай Федэрацыі, і гэта не што іншае, як спроба пазбегнуць адказнасці за разбурэнне нацыянальнай эканомікі.

Некампетэнтны ўрад, на думку Грамады, бачыць выйсце з крызісу ў заключэнні эканамічнага саюза з Расіяй, а пракамуністычная фракцыя Вярхоўнага Савета, якая, на здзек народу, называе сябе імем "Беларусь", разам са сваімі хаўруснікамі выступіла з "ініцыятывай" ліквідацыі незалежнасці нашай краіны і ўтварэння канфедэрацыі з Расіяй.

З мэтай увядзення ў зман працоўных робіцца жахлівая некампетэнтныя заявы аб тым, што суверэнітэт вельмі дорага абыдзецца для нашага народа, хоць вядома, што ён не можа быць большым дарагім, чым уваходжанне ў былы Саюз, калі Беларусь плаціла цэнтру нечуваную даніну — аж 40 працэнтаў нацыянальнага даходу. Або чаго вартая хлуслівая заява прэм'ера ўрада аб тым, што мы эканамічна слабая для незалежнасці дзяржава, хоць па даных за 1990 год эканамічны ўзровень Рэспублікі Беларусь па вытворчасці валавога ўнутранага прадукту на 1 чалавека амаль на 50 працэнтаў перавышаў узровень Польшчы, быў вышэйшы за ўзровень Літвы і Латвіі, роўны ўзроўню тагачасных Венгрыі, Чэхаславакіі, Грэцыі і нават Паўднёвай Карэі.

Цэнтральная Рада БСДГ заявіла, што яна выступае за ўзаемавыгаднае эканамічнае супрацоўніцтва з усімі краінамі блізкага і далёкага замежжа і супраць любых эканамічных саюзаў, якія маюць палітычную афарбоўку і паставяць Рэспубліку Беларусь у каланіяльную залежнасць ад усходняга суседа.

ЦЭНТР ЗАНЯТАСЦІ

Чатырохдзённым рабочым тыднем, вымушанымі водпускамі, скарачэннем кадраў, зніжэннем аб'ёму прамысловай вытворчасці сёння ўжо не здзівіш. І таму цэнтры занятасці насельніцтва сталі сёння для многіх адзіным выратавальным астраўком. Скарыстаўшы безвынікова ўсе магчымасці знайсці работу, людзі ідуць менавіта сюды. І добра, калі іх сустракаюць з разуменнем і гатоўнасцю дапамагчы.

У Гомелі сёння афіцыйна 760 беспрацоўных. Гэта няшмат для паўмільённага горада (у Гродне, для параўнання, дзе пражывае больш двухсот тысяч жыхароў, беспрацоўных утрая больш). Немалая заслуга ў гэтым Цэнтра занятасці насельніцтва. Яго работнікі падтрымліваюць сувязь з многімі гаспадаркамі (менавіта там часам адчуваецца недахоп рабочых рук). Усё лета за свой кошт Цэнтр занятасці арганізуе паездкі на сельгасработы, у тым ліку на Украіну, у Расію і інш.

Цяпер людзі, што збіраюцца кожную раніцу у цэнтры, выязджаюць на ўборку бульбы, збор яблык, пад'ём ільну. Акрамя грашовай аплаты, яны маюць магчымасць назапасіць на зіму яблыкі, бульбу, іншую гародніну.



НА ЗДЫМКУ: кожную раніцу каля гарадскога Цэнтра занятасці насельніцтва збіраюцца людзі, каб потым аўтобусамі раз'ехацца па рабочых месцах. Трэці злева — дырэктар гарадскога Цэнтра занятасці насельніцтва Аляксандр КЛЮЧЫНСКІ.

НЕБЯСПЕЧНАЯ ПРАФЕСІЯ



Незвычайная прафесія ў Міхаіла Сауціна з вёскі Выганішчы Івацэвіцкага раёна. Ён змеялоў!

Шаснаццацігадовым хлапчуком захапіўся Сауцін гэтым небяспечным промыслам. Тады адловам змей займалася спецыяльная брыгада. З часам яна распалася. Міхаіл Паўлавіч стаў працаваць майстрам па абслугоўванню меліярацыйных каналаў. Але даўні занятак па-ранейшаму захапляў.

Цяпер Сауцін — ужо вопытны змеялоў. У гэтыя асаблівы ўдалыя для палявання восеньскія дні ён прыносіць па 15—20 рэптылій за адзін раз. Праца выключна складаная. У пошуках здабычы давodзіцца прайсці дзесяткі кіламетраў, а потым яшчэ высачыць і злавіць вельмі асцярожных і хуткіх паўзуноў. Тым не менш за доўгія гады небяспечнага промыслу змеі Сауціна ніколі не кусалі. Можа таму, што старанна захоўваў ён меры перасцярогі. Ніколі ад яго не пахла спіртным — змеі гэтага не пераносяць, заўсёды быў максімальна сабраны, пры найменшай стоме спыняў паляванне.

НА ЗДЫМКУ: М. САУЦІН на чарговым "паляванні".

КАБ НЕ БЫЛО ПОЗНА

ЗА НАДЗВЫЧАЙНУЮ СЕСІЮ

4 кастрычніка ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларусі паступіла заява ад дэпутатаў Магілёўскага абласнога Савета. У ёй, у прыватнасці, гаворыцца: "У сувязі з кровапралітна-дзяржаўным крызісам у Расіі і масавымі зваротамі нашых занепакоеных выбаршчыкаў... мы, дэпутаты Магілёўскага абласнога Савета, патрабуем неадкладнага склікання надзвычайнай сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па разгляду пытанняў унутрыпалітычнай і эканамічнай сітуацыі на Беларусі, звязаных з падзеямі ў Маскве".

Такое ж патрабаванне і ў апазіцыі БНФ у Вярхоўным Савеце. "Заўтра можа быць позна!" — заявілі прадстаўнікі апазіцыі С. Шушкевічу. Старшыня ж Вярхоўнага Савета адхіліў такое патрабаванне, аргументуючы сваё рашэнне непадрыхтаванасцю да сесіі законапраектаў.

РЭЛІГІЙНАЕ ЖЫЦЦЁ

ЦУДАТВОРНАЯ ІКОНА

У гасцях у вернікаў Гродзенскай каталіцкай епархіі пабывала цудатворная ікона Боскай маці, якая звычайна захоўваецца ў кафедральным храме ў пасёлку Будслаў Мядзельскага раёна.

Акрамя абласнога цэнтра, ікону прымалі прыхаджане ў касцёлах Свіслацкага, Берастаўніцкага і іншых раёнаў. У час богаслужэнняў яны праслухалі пропаведзі свяшчэннікаў-місіянераў, якія суправаджалі цудатворную ікону. Да гэтага царкоўная рэліквія пабывала ў многіх храмах Пінскай епархіі.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

СЁЛЕТА атрымалі рэкордны ўраджай збожжа ў Беларусі — 33,4 цэнтнера з гектара. Валавы збор зерня чакаецца на ўзроўні 8,7 мільёна тон. Бульбы будзе сабрана 10 мільёнаў тон.

ПЛЁН аператыўна-службовай дзейнасці пагранічных войск Беларусі за гэты год выяўляецца ў наступных лічбах: затрымана 88 парушальнікаў граніцы, у машынах і цягніках знойдзена 8 тайнікоў. Кантрабанды затрымана на 30 мільёнаў рублёў. А самае небяспечнае — праз граніцу спрабавалі правезці звыш 40 адзінак зброі і каля 20 кілаграмаў наркотыкаў.

ПЯЦЬ разоў на тыдзень будуць глядзець у Беларусі нямецкія інфармацыйныя праграмы. Пагадненне аб гэтым дасягнута на перагаворах паміж Белтэлерадыёкампаніяй і радыёстанцыяй "Нямецкая хваля". Для гэтага Германія мае даставіць у Мінск і змантаваць антэну спадарожнікавай тэлесувязі.

НА ЧЫЖОЎСКІХ могілках у Мінску ўчынены акт вандалізму: на 34 магілах перавернуты і пашкоджаны помнікі. Такі ж выпадак тут здарыўся і год назад. А наогул падобныя з'явы сталі звычайнымі ў сталіцы. Крадуць розныя элементы надмагільных помнікаў, выкананыя з металу, мазаікі, граніту.

У 1992 годзе на аднаго чалавека ў Беларусі прыпадала 0,702 кілавата магутнасці электрастанцый. У параўнанні на душу насельніцтва рэспубліка адстае ад развітых дзяржаў свету ў 2—8 разоў. У ЗША, напрыклад, гэты паказчык роўны 3,04 кілавата.

БОЛЬШ за 3 тысячы гектараў сасновага лесу пашкоджана пад Брэстам. На 20—80 працэнтаў аб'едзены кроны дрэў. Такую шкоду лесу нанёс звычайны сасновы пільшчык, які размнажаўся тут у велізарнай колькасці.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

— У чым сёння Вы бачыце галоўную функцыю царквы?

— Наша задача — даць народу сапраўдныя маральныя арыенціры, перасцерагчы чалавека ад граху і тым самым дапамагчы грамадству. Як і ў прайшоўшыя тысячу гадоў, на беларускіх землях Праваслаўе заклікана і сёння выконваць свой абавязак: служыць Богу, акармляць веруючых, несці ў свет Евангельскую праўду, тварыць дабро і міласэрнасць — гэта значыць рабіць тое, для чаго Ісус Хрыстос стварыў Царкву, сказаўшы Сваім вучням: "Ідзіце па ўсім свеце і прапаведуйце Евангелле ўсяму жывому" (Мк. 16, 15).



УСІМ НАМ НЕ ХАПАЕ ЛЮБОВІ ДА БЛІЖНЯГА

— Апошнім часам святароў можна бачыць амаль паўсюль, іншым разам у зусім нечаканых месцах, і асвячаюць яны і караблі на рэйдах, і трактары на канвеерах. У сваю чаргу, ніводнае праваслаўнае свята не абыходзіцца без дзяржаўных дзеячаў, якія раптам зрабіліся самымі апантанымі вернікамі. Як Вы ставіцеся да гэтай моды на рэлігію?

— Людзям увогуле ўласціва арыентавацца на паводзіны многіх; гэта — аб'ектыўна. І калі цяпер многія пацягнуліся да Царквы ў пошуках Праўды, Дабра, Справядлівасці, Божай дапамогі, у пошуках стабільных, вечных ісцін, — за імі, шукаючымі, ідуць і астатнія. Тое, што вы называеце модай, — непазбежныя выдаткі пошукаў грамадскага і асабістага духоўнага ідэалу. Мода, калі мець на ўвазе павярхоўнае імкненне быць, "як усе", праходзіць. А хто возьме на сябе смеласць з дакладнасцю паспрабаваць адрозніць пагоню за модай ад шчырай веры? І таму я б сказаў, што Царква і яе служыцелі ні ад кога не павінны адварочвацца: не толькі ад тых, хто прыйшоў да Бога шчыра і на ўсё жыццё, але і ад тых, хто звяртаецца да Царквы, прывабленыя імгненным захапленнем — хто ведае, можа, прыход у храм, што здаецца выпадковым, акажа рашаючы ўплыў на душу чалавека.

Што ж тычыцца дзяржаўных дзеячаў, то, па-першае, нішто чалавечае, у тым ліку, вера, ім не чужое. Па-другое, дзяржаўнымі дзеячамі ў пэўных выпадках можа рухаць калі не вера, то неабходнасць прадстаўніцтва — і, на мой погляд, няма нічога благога ў тым, што сваёй прысутнасцю на царкоўных святах кіраўнікі дзяржавы праяўляюць павагу да веры свайго народа. Ці ўласная вера, ці павага да веры іншых — і тое, і іншае, мне здаецца, робіць гонар чалавеку, кім бы ён ні быў.

— У апошні час пачасціліся напады на праваслаўных святароў і нават іх забойствы. Сведчаннем ці сімптомам чаго, на Ваш погляд, ёсць такая з'ява?

— Свяшчэннаслужыцелі Праваслаўнай Царквы ва ўсе часы цярпелі ганьбаванні і ганенні, многія скончылі жыццё ў пакутах — ад ранняга хрысціянства да XX стагоддзя. Не будзем забываць, што новамучанікі нашага стагоддзя — гэта нашы з вамі сучаснікі. Ісус Хрыстос у Нагорнай пропаведзі прадказваў, звяртаючыся да вучняў Сваіх: "... будуць панасіць вас і гнаць і ўсяляк няправедна зласловіць за Мяне..." (Мф. 5, II). Напады на праваслаўных свяшчэннаслужыцеляў — сведчанне як шчырасці слоў Спасіцеля, так і сімптом вялікай сілы хрысціянства, пераканаўчасці пропаведзі праваслаўных пастыраў, калі ў іх ёсць ворагі, гатовыя пазбавіць іх нават жыцця...

— Нашаму часу пастаянна спрабуюць даць сваю ацэнку палітыкі, дзяржаўныя дзеячы, дзеячы культуры. А як бы вызначыла яго Царква?

— Для нас відавочна: цяпер у грамадстве ідзе пошук новых маральных ідэалаў. Пры гэтым слова "новых" я б узяў у двукоссе, таму што за дзве тысячы год чалавецтва не знайшло ідэалаў, больш агульназначных, чым вучэнне Хрыста. Многія і сёння знаходзяць апірышча ў хрысціянстве. Думаю, што наш час — час другога Хрышчэння нашай Айчыны, час вяртання ў лона Праваслаўнай Царквы.

— Раскажыце, калі ласка, аб узаемаадносінах Беларускай Праваслаўнай Царквы з адзінаверцамі за мяжой. У прыватнасці, Вашы адносіны да Беларускай аўтакефальнай Праваслаўнай царквы. Летам мінулага года на святкаванне 1000-годдзя Полацкай епархіі сюды прыязджаў мітрапаліт Мікалай; у гэтым годзе ў сакавіку Вы прымалі прэзідэнта БНР Язэпа Сажыча. І мітрапаліт БАПЦ, і прэзідэнт БНР закраналі пытанні аўтакефаліі, і не толькі ў замежжы. У прыватнасці, прадстаўнікамі беларускай эміграцыі ставіцца пытанне аўтакефаліі ў нашай рэспубліцы. Ці не маглі б Вы, Уладыка, прыгадаць важнейшыя моманты сваіх гутарак з імі на гэтую тэму, і Ваша асабістае стаўленне да гэтага пытання?

— Перш за ўсё хацеў бы з усёй рашучасцю адзначыць, што цяперашняе становішча Беларускай Праваслаўнай Царквы не супярэчыць суверэнітэту Рэспублікі Беларусь. Вельмі шкадую, што з-за страты за гады ваяўнічага атэізму разумення ролі і месца рэлігіі і Царквы ў грамадстве, у асяроддзі некаторых палітычных дзеячаў і часткі інтэлігенцыі бытуе абывацельскае ўяўленне пра Царкву як пра нейкі чарговы інстытут, арыентаваны на палітыку. Хацелася б разбурыць гэты стэрэатып, гэта няправільнае ўяўленне. Справа Царквы — духоўнае акармленне паствы, клопат аб выратаванні душ, служэнне Богу, гэтым, галоўным чынам, заклапочана Праваслаўная Царква. Мы не адмаўляем разам з тым, што былі перыяды ў гісторыі, калі палітычныя структуры спрабавалі гвалтоўна выкарыстаць Царкву ў сваіх інтарэсах... Вельмі спадзяюся, што рэцыдываў такіх спроб не будзе.

Думаецца, што распаўсюджаная ў пэўным асяроддзі ідэя аўтакефаліі Беларускай Праваслаўнай Царквы народжана няведаннем як сутнасці Царквы Хрыстовай, так і самога разумення аўтакефаліі. Справа ў тым, што ўнутры Царквы да гэтага часу не выпрацавана кананічнае вызначэнне гэтага паняцця. Пытанне аб аўтакефаліі як асобай з'яве ўключана ў парадак дня маючага адбыцца Вялікага і Святога Усеправаслаўнага Сабора. Хачу быць зразуметым правільна: уласна ідэя аўтакефаліі намі не адхіляецца, але ў сілу таго, што сутнасць аўтакефаліі не вызначана правіламі Усяленскіх Бабораў, гэтае пытанне працягвае вывучацца ўнутры Праваслаўнай Царквы.

Гэты тэарэтычны аспект надзвычай важны, бо за падобныя крокі мы нясём адказнасць перад Богам, перад гісторыяй, перад народам; на безадказныя рашэнні мы не маем права. Таму, думаецца, ставіць пытанне аб аўтакефаліі можна тады, калі будзе ясна, у чым яе сутнасць. Тым не менш практыка паказвае, што, незалежна ад тэарэтычнага вырашэння праблемы, Царква па меры свайго духоўнага ўзрастання, улічваючы нацыянальныя і рэлігійныя асаблівасці, вырашае гэтае пытанне шляхам прадастаўлення мясцовым Цэрквам той ці іншай ступені самастойнасці. Так, што тычыцца Беларускай Праваслаўнай Царквы, то неабходна падкрэсліць наступнае. Яшчэ ў 1989 годзе, задоўга да рашэння пытання аб суверэнітэце Беларусі, Свяшчэнны Сінод Маскоўскага Патрыярхата, улічваючы рост нацыянальнай самасвядомасці беларускага народа, яго яркую духоўную і культурную самабытнасць, утварыў Беларускі Экзархат, прадаставіўшы тым самым праваслаўнаму народу Беларусі самастойнасць у будаўніцтве свайго царкоўнага жыцця. Утвораны Сінод Беларускай Праваслаўнай Царквы, які складаецца ўжо з 10 правячых епіскапаў.

— Як сёння, у час шматлікіх спакус, расчараванняў і цяжкіх выпрабаванняў, зберагчы сваю душу?

— Гэтым пытаннем мыслячыя людзі задаваліся заўсёды. Нейкі юнак, як сведчыць апостал і евангеліст Матфей, пытаўся пра гэта Ісуса Хрыста. І Ісус адказаў яму: "Захоўвай запаведзі... не забівай; не пралюбадзейнічай; не крадзі; не сведчы лжыва; шануй бацьку і маці; і любі бліжняга твайго, як самога сябе" (Мф. 19, 17–19). Іншага шляху выратаваць сваю душу і ад сённяшніх спакус, і жыццёвых выпрабаванняў проста не існуе.

Гутарку запісала Вераніка ЧАРКАСАВА.

ВЕЧАР У ШТАБ-КВАТЭРЫ ААН, ПРЫСВЕЧАНЫ М. ГАРЭЦКАМУ

У штаб-кватэры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны стагоддзю М. Гарэцкага.

Кіраўнікоў дэлегацый дзяржаў — членаў ААН, прадстаўнікоў дыпламатычнага корпуса і грамадскасці краіны знаходжання, суайчыннікаў, якія прыбылі на гэтае свята беларускай культуры, цёпла вітаў кіраўнік дэлегацыі Рэспублікі Беларусь, міністр замежных спраў Пётр Краўчанка.

Ён выступіў з прамовай, у якой расказаў пра творчы лёс аднаго з лепшых сыноў Беларусі, чыімі галоўнымі рысамі былі глыбокая духоўнасць, нацыянальная самабытнасць і самасвядомасць, імкненне ўбачыць Беларусь незалежнай дзяржавай.

Вечар завяршыўся канцэртам ансамбля "Сябры".

Ніжэй друкуем прамову Пятра КРАЎЧАНКі.

ЁН БЫЎ САМЫМ АДУКАВАНЫМ

Шаноўная грамада!
Дарагія суайчыннікі!
Спадарыні і спадары!

Чацвёрты раз запар тут, у гэтай зале, праводзіцца нацыянальная вечарына, прысвечаная лепшым сынам нашай Бацькаўшчыны. У 1990 годзе мы заклалі падмурак гэтай традыцыі і не здрадзілі ёй. Спадзяюся, што не адмовімся ад яе і ў наступным годзе.

Сёння нас сабраў тут і яднае выдатны сын зямлі беларускай — Максім Гарэцкі, 100-годдзе з дня нараджэння якога шырока адзначалася на Беларусі. У пачатку лістапада запланавана і будзе праведзена вечарына з вялікай мастацкай і фотавыставай у гонар Максіма Гарэцкага ў Парыжы, у штаб-кватэры ЮНЕСКА. Спадзяюся, што яна адбудзецца з маім удзелам і абавязкова з удзелам Радзіма Гарэцкага, старшыні згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", віцэ-прэзідэнта АН Рэспублікі Беларусь.

Сённяшні дзень дазваляе нам аб'ектыўна ацаніць жыццё і творчасць Максіма Беларуса, як называў сам сябе даволі часта М. Гарэцкі. І мне здаецца, што гэтымі словамі сказана ўсё. Няхай гісторыкі літаратуры спрачаюцца наконт таго, кім быў М. Гарэцкі, да якога жанру, якой літаратурнай школы аднесці яго творчасць. Няхай ён будзе, як лічаць многія, роданачальнікам сучаснага экзістэнцыялізму ў нашай літаратуры, які магутна ўзвышаецца паміж славутнымі фігурамі Альберта Камю і Акутагавы, уступіўшых у творчае жыццё значна пазней за яго. Для мяне галоўнае ў яго творчасці і светапоглядзе — беларускасць, нацыянальны дух і нацыянальная свядомасць. Веліч Максіма Беларуса, на мой погляд, у тым, што, дзякуючы яго выдатным творам, яго выдатным літаратурным і мовазнаўчым здольнасцям, паступова выспявала наша нацыянальная літаратурная мова і завяршыўся працэс яе канчатковага афармлення. Гэта працэс, які пачаўся ў другой палове XIX стагоддзя і быў паспяхова завершаны дзякуючы нашым духоўным настаўнікам і павадырам у 20–30-я гады. У той жа час М. Гарэцкі захаваўся ў сэрцах многіх як адзін з лепшых, горача любімых настаўнікаў Віленскай беларускай гімназіі. Я ўспамінаю, як некалькі гадоў назад у гасцінных Бартулёў з вялікім захапленнем расказвала пра яго наша выдатная паэтка Наталля Арсеннева, якая па-дзявочаму шчыра была закахана ў свайго настаўніка беларускай мовы. І хто яго ведае, каб не было Максіма Беларуса, магчыма не было б і нашай нацыянальнай паэткі, 90-годдзе якой мы адзначалі зусім нядаўна.

І як не прыгадаць тут Вільню, што стала калыскай беларускай культуры, выгадавала не аднаго волата слова і дзе 1 верасня я меў гонар прымаць удзел у аднаўленні дзейнасці беларускай гімназіі.

Веліч Максіма Гарэцкага ў тым, што ён адным з першых закладваў цагліны ў падмурак беларускай прозы. Ужо першы зборнік апавяданняў "Рунь", які быў выдадзены ў 1914 годзе, характарызаваў яго як самабытнага і глыбокага мастака.

Аднак мала, вельмі мала часу падараваў Максіму Гарэцкаму лёс. У дваццаць адзін год ён выдае зборнік "Рунь", і тут жа выбухае першая сусветная вайна. Кровапралітныя баі ва Усходняй Прусіі, цяжкае раненне, бясконцыя шпіталі. Яго запіскі таго часу "На імперыялістычнай вайне" (1926 год) можна паставіць на адну паліцу з сусветна вядомымі раманамі Рэмарка, Барбюса, Хемінгуэя, прысвечанымі той жа вайне.

Прыходзіцца нават здзіўляцца феномену Максіма Гарэцкага, які быў, бадай што, самым адукаваным чалавекам сярод нашых старэйшых пісьменнікаў.

Ён выкарыстоўвае ўсе мастацкія жанры, займаецца крытыкай, тэорыяй і гісторыяй літаратуры, састаўляе хрэстаматыі, першыя беларуска-рускія слоўнікі, выдае газеты і фальклорныя зборнікі, піша крытычныя артыкулы, літаратуразнаўчыя працы, чытае лекцыі, збірае народныя песні.

Убачыць Беларусь незалежнай дзяржавай было запаветнай марай Максіма Гарэцкага. Як і мы сёння, ён хацеў, каб яго старонка была "нараўні" з іншымі "крэпчайшымі" народамі, сапраўды верыў, што ў хуткім часе "ачунае" яго родны край і "закрасуецца прад відамі другіх народаў сваімі арыгінальнымі, самабытнымі, выразнымі прыгажосцямі". Ён не губляў надзеі на дасягненне Беларуссю паўнацэннай дзяржаўнай суверэннасці. Сродкамі літаратуры здзяйсняў сапраўды грамадзянскі подзвіг, імкнуўся паказаць іншым народам, "што за народ такі беларускі ёсць", жадаў, каб беларуская літаратура несла свой дар усяму чалавецтву.

Кароткае жыццё гэтага шматбаковага, надзеленага талентамі чалавека, якога знішчыла жорсткая таталітарная сістэма сталінізму, — суцэльны подзвіг, высокі подзвіг служэння радзіме, народу, сваёй "Матцызямлі Беларусь". І таму сёння ён сярод тых, хто складае наш залаты нацыянальны іканастас, сярод сваіх вялікіх сяброў-паплечнікаў — Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна. Ён вялікі сын нашага народа, вялікі беларускі пісьменнік, які паказвае нам сваёй самаахвярнасцю, як трэба ісці па шляху незалежнасці. Па таму шляху, пра які цудоўна сказаў Рамэн Ралан: "Круты гэты шлях, камяністы, але насупраць усяму цудоўны. Было б з чаго крывяніць ногі". І мы будзем гэта рабіць, колькі ў кожнага будзе сіл, дзеля нашай святой Беларусі.

Жыве і векі вечныя будзе жыць Беларусь!

Паўліна МЯДЗЁЛКА

КУПАЛАЎСКАЯ "ПАЎЛІНКА" Ў МАІМ ЖЫЦЦІ

Рэпертуар наш складаўся з тых самых п'ес, якія ставіліся ў Мінску ў Першым Таварыстве, апрача, хіба, "Раскіданага гнязда" Я. Купалы, непасільнага для нашага калектыву.

Аднак польска-панскія акупанты паспрабавалі іншым спосабам разладзіць нашу працу. Па справе канфіскавання газеты "Родны край" 20 ліпеня 1919 года былі арыштаваны я, кіраўнік хору Шах і член БГМ Салошык. Праўда, нешта месяцы праз два нас да суда выпусцілі з вастрогу. І зноў актывізаваўся наш драматычны гурток, зноў кожны тыдзень ставіліся спектаклі. Але перашкоды былі яшчэ большыя. Цяпер пачала цкаваць нас і польская клерыкальная газета. Вось прыблізны змест яе артыкулу (цытую па памяці):

"Панаехалі сюды нейкія беларусы з доўгімі і кароткімі валасамі і разгарнулі тут шкодную працу. Прыбыла сюды спосабам пілігрыма якаясь Мядзёлка. Яе тут празвалі Мяцёлкай хіба дзеля таго, што служыць да вымятання польскага духу з нашага краю. За сваю шкодную дзейнасць села ў турму, аднак зноў немаведама чаму апынулася на волі і зноў пачала працаваць, як кажуць, з усіх чатырох..."

У газеце "Беларускае жыццё" (N 17 за 17/X-1919 г.) паявіўся допіс, што ў Вільні адбылося пасяджэнне ініцыятыўнай групы Грамады беларускай моладзі. Старшынёй быў выбраны мой брат Казюк Мядзёлка, намеснікамі І. Бялькевіч і М. Тулоўскі, сакратаром Л. Катавічанка і скарбнікам М. Катовіч.

"ГБМ мае на мэце духоўнае і фізічнае развіццё сваіх сяброў, шырэнне беларускай свядомасці і культуры паміж беларускай моладдзю і стварэнне з яе стойкіх кіраўнікоў за адраджэнне беларускага народа і дзяржавы".

14 кастрычніка 1919 года адбыўся 2-гі агульны сход ГБМ у Гродне. Перавыбралі новае кіраўніцтва ў такім складзе: П. Мядзёлка — старшыня, Курбскі і Амяльянчык — намеснікі старшыні, Салошык — сакратар і Малей — скарбнік. Пастанавілі наладжваць суботнікі, на праграму якіх кожная сэкцыя Грамады павінна была падрыхтаваць даклад, дэкламацыю вершаў ці прачытаць урывак з мастацкай прозы, даць музыкальны нумар — спеў хорам ці сола, наладзіць нацыянальныя гульні і інш.

У N 19 газеты "Беларускае жыццё" за 1 лістапада 1919 года паявіўся новы допіс, у якім, між іншым, было сказана:

"Грамада моладзі шчыра працуе на славу роднага тэатральнага мастацтва, ладзячы час ад часу беларускія спектаклі, якія маюць вялікі ўспех. Паміж публікі чуваць нават і польскую гутарку. Тым болей трэба падчыркнуць культурную работу нашай моладзі, што яна дае грашовую дапамогу розным грамадзянскім і дабрадзейным установам... Рэжысерыя спачывае ў руках Паўліны Мядзёлка".

Яшчэ ў жніўні даходзілі да нас весткі аб тым, як гаспадараць польскія паны ў нашым краі. У Беластоцкім і Бельскім паветах польскія інспектары заявілі беларускім настаўнікам, што ў школы могуць быць назначаны толькі тыя настаўнікі, якія скончылі польскія настаўніцкія курсы. У Сакольскім павеце пазакрывалі ўсе беларускія школы. У маім родным Будславе закрылі беларускую гімназію. Дайшла чарга і да беларускай школы ў Гродне. Мне, як інспектару беларускіх школ, не было ўжо чаго рабіць. І ў снежні я выехала ў Мінск, які таксама быў пад польска-панскай акупацыяй.

У Мінску мяне назначылі загадчыцай 4-х краснай вышэйшапачатковай жаночай школы. Разы два давялося выступіць у ролі Зоські і Пронькі ў гарадскім тэатры, пакуль палякі не прыбралі ў свае рукі тэатр, прызначыўшы дырэктарам чарнасоценца, былога члена Саюза Міхаіла Архангела, мінскага домаўласніка і старога распусніка Тодара Вернікоўскага. Не ведаю, ці ўдалося яму набраць актораў з першага Таварыства і ці зрабілі хоць адну пастаноўку, бо 20 мая 1920 года я была зноў арыштавана польскай дэфензівай па справе тайнага паўстання камітэта, штаб якога знаходзіўся ў маёй кватэры пры школе на Александраўскай вуліцы (цяпер вул. імя Горкага) бліз Траецкай гары. 10 ліпеня апошнім эшалонам, у якім уцякалі з Мінска штаб галоўнакамандуючага генерала Шыптыцкага і ўся дэфензіва, нас, 60 чалавек зняволеных, вывезлі перш у варшаўскую турму "Павіяк", а пасля ў Вронкаўскую турму.

Вясной 1921 года я апынулася ў Берліне, дзе разам з Зм. Жылуновічам працавала ў Внешторгу СССР па выдавецтву беларускіх падручнікаў і іншай беларускай літаратуры.

Пад канец лета 1922 года я атрымала з Латвіі ліст з прапановай заняць пасаду выкладчыцы беларускай мовы і літаратуры ў Беларускай дзяржаўнай гімназіі і на аднагадовых настаўніцкіх курсах у Дзвінску. Я прыняла гэту прапанову і хутка выехала ў Дзвінск (Даўгаўпілс). З першых дзён заняткаў у гімназіі я пачала рыхтаваць пастаноўку "Паўлінкі", адначасова пазбірала паміж настаўнікаў і старшакласнікаў галасы для a капэльнага хору. На ўрачыстым адкрыцці гімназіі далі пастаноўку "Паўлінкі" і канцэрт. З таго дня, як і ў Гродне, закіпела праца. Кожны дзень пасля заняткаў у гімназіі адбываліся рэпетыцыі драматычнага гуртка і хору. Выявіліся вельмі здольныя да сцэны дзяўчаткі і салісткі хору, як Надзея Мікалаева, першая ў Латвіі Паўлінка, і Аня Бедарава. (Як праз некалькі год я даведалася, Надзя скончыла кансерваторыю ў Рызе і стала прафесіянальнай спявачкай, а Аня Бедарава — драматычнай акторкай). Праз кожны тыдзень-два на сцэне гімназіі ставіліся спектаклі і канцэрты. Зборы ішлі на інтэрнат для бяднейшых вучняў. Дэкарацыі рабілі самі вучні, галоўным чынам Міранові, які пазней скончыў Акадэмію мастацтва. Рэпертуар драмгуртка складаўся з тых п'ес, якія меліся ў нас у запісе, а часам даставалі з Вільні. Хор выконваў беларускія народныя песні ў апрацоўцы Рагоўскага і Тэраўскага, латышскія народныя песні, а з класікаў — Чайкоўскі і Ст. Манюшка. Нават адважыліся паставіць трохактовую музыкальную камедыю чэшскага кампазітара Старога (?) "У чырвоным млыне". Клавір з чэшскім тэкстам прыслалі нам з Прагі. Пры дапамозе слоўніка пераклалі тэкст на беларускую мову. Пры дапамозе піяністкі Ольгі Бароўскай пачаліся рэпетыцыі. Вельмі маляўнічыя, прыгожыя дэкарацыі для ўсіх 3-х актаў зрабіў вучань Міранові.

Працяг.
Пачатак у №№ 39, 40.

НА ЗЯМЛІ БАЦЬКОЎ

ПРЫЯЗДЖАЙЦЕ ЧАСЦЕЙ

Анатоль ХРЭНОЎСКІ — старшыня Згуртавання беларусаў Квебека (Канада) летам гасціў у Мінску. З ім сустрэўся і гутарыў журналіст Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

— Анатоль, ведаю, што пасля доўгай разлукі вы ўпершыню сёлета трапілі на Беларусь...

— Так, сапраўды, 51 год я не быў дома. Васьмігадовым хлапчуком разам з бацькамі фашысты вывезлі мяне на рамонт чыгункі ў Нямеччыну. Надрываўся там, цягаючы каменне, амаль нараўне з дарослымі... А пасля ўжо пачуццё страху выштурхнула бацькоў як мага далей ад Бацькаўшчыны. І вось зараз я проста шчаслівы, што магу свабодна, без усялякіх праблем прыехаць на Беларусь. Незалежнасць для мяне праяўляецца ў гэтым. Менавіта ў тым, што прыехаў, паглядзеў на родную вёску Талькаўшчына ў Слонімскім раёне. Пабываў у Слоніме, дзе таксама жыў з бацькамі. Вочы адразу пацяплелі, як на падворку ў Слоніме ўгледзеў "жывую" дубовую лаўку, на якой маці мыла бялізну.

Незалежнасць, суверэнітэт — гэта якраз і ёсць адкрытасць, а таксама паразуменне.

— А ці ж захоўваеце вы асабіста, нашы землякі ў Канадзе беларускасць там, далёка ад Бацькаўшчыны!

— Канешне ж, беларускасць — штодзённы атрыбут нашага жыцця. Нават у тых сем'ях, што з'яўляюцца змешанымі. У мяне жонка — француженка. Але за якісьці год вывучыла беларускую мову. У хаце гаворым па-беларуску... Вось і дачка ў мяне — актыўная ўдзельніца беларускага руху. Ларыса з'яўляецца сябрам нашага згуртавання ў Квебеку.

Мы ніколі не забываемся, адкуль мы родам, помнім, што наша калыска — Беларусь. Цікавімся пастаянна тым, што дзеецца-адбываецца на Бацькаўшчыне. Чытаем беларускую перыёдыку. Нам хочацца быць неразрыўна паяднанымі з Беларуссю. А значыць — і мець магчымасць нейкім чынам уплываць на лёс Бацькаўшчыны.

— Якія ж, на ваш погляд, формы сувязі, паяднання з роднай старонкай павінны вызначыць характар стасункаў далёкіх суродзічаў з Беларуссю!

— Пакуль што, прызнацца, мне цяжка гаварыць аб нечым канкрэтным. Усё ж такі яшчэ толькі-толькі пачынаюцца выразныя кантакты замежных суайчыннікаў з беларускай дзяржавай. Вось і Першы з'езд беларусаў свету паказаў, што нам ёсць чым апекавацца, ёсць аб чым клапаціцца. Замежныя беларусы ў аднолькавай ступені абавязаны Беларусі, як і Беларусь абавязана шмат чым далёкай і блізкай эміграцыі. Але тут, відаць, не трэба так выразна займацца дзяльбой. Вось і ў сваім квебецкім асяродку я пастаянна выводжу для землякоў такую думку: цяжка зараз на Беларусі. Цяжка не толькі з моўнымі пытаннямі, не толькі з духоўнымі клопатамі, але надзвычай цяжка з нагоды наступстваў чарнобыльскай аварыі. Страшэннымі для нацыі з'яўляюцца і праблемы эканамічнага характару. Дык давайце дапаможам, заўжды заклікаю я эміграцыю. Хто як і хто чым можа... Мы ўсё ж такі жывём багацей...

— Але ж, відаць, у гэтым высакародным клопаце не пакінуць у бядзе Бацькаўшчыну вы дбаеце, спадзеяцеся і на пэўныя гарантыі ў далейшым фармаванні беларускай дзяржавы!..

— Так, мы спадзяёмся, што Беларусь не зменіць ужо вызначаным абвешчаным ідэям суверэнітэту, незалежнасці. Толькі той народ нечага варты, каторы адчувае сябе свабодным, вольным. Калі ізноў да ўлады на Беларусі прыйдзе камуністычны дыктат, то, пэўна, ізноў парушацца ўсе нашы сувязі. Ды і ці будзе гэткі ўрад бараніць суверэнітэт Беларусі? Пагадзіцеся, пытанне гэтае хутчэй рытарычнае. Адказ на яго вядомы ўжо зараз.

— Анатоль, ведаю, што вы з'яўляецеся рэдактарам часопіса "Прамень". Раскажыце, калі ласка, пра ваша выданне.

— "Прамень" — гэта перыядычнае выданне Згуртавання беларусаў Квебека. На вялікі жаль, часопіс наш не надта часта прыходзіць да чытача. Прычын на тое шмат. І тым не менш "Прамень" выконвае пэўную ролю ў прапагандзе беларускага слова, у мацаванні яго на канадскай зямлі. У часопісе таксама змяшчаем найбольш цікавыя перадрукі з беларускай перыёдыкі, дапамагаем чытачу ў прачытанні сапраўднай беларускай гісторыі. Робім гэта яшчэ і з-за таго, што ў нас, далёка ад Беларусі, усё большай праблемай становіцца знаёмства з перыядычнымі выданнямі Рэспублікі Беларусь. Вось тут і хацелася б адчуць увагу з боку Бацькаўшчыны. Ды, на жаль, па ўсім відаць, гэта мала каго турбуе.

— Анатоль, дзякуй вам за гутарку. Прыемна было пачуць ад далёкага земляка жывую беларускую мову, адчуць заклапочанасць лёсам Бацькаўшчыны. Прыязджайце дадому часцей.

АДКУЛЬ ШТО ПАЙШЛО?

САДЫ І ПАРКІ МАГІЛЁВА

НА БЕЛАРУСІ паркі з"явіліся прыблізна ў XYI стагоддзі. Прыгадаем, напрыклад, радзівілаўскі парк Альба пад Нясвіжам. Адначасова з паркамі, а магчыма, і раней за іх распаўсюджваюцца ў нас сады. Так, крыніцы адзначаюць, што пры Бяльніцкім манастыры, пабудаваным у канцы XYI стагоддзя, меўся вялікі пладовы сад.

Першы ўспамін пра магілёўскія сады адносіцца да канца XYII стагоддзя. Пятроўскі стольнік Пётр Андрэевіч Талстой, які праязджаў праз Магілёў у 1697 годзе, засведчыў у сваіх нататках, што на магілёўскіх пасадах шмат садоў. Ёсць звесткі, што ў XYII—XYIII стагоддзях усю сваю маёмасць (землі разам з садамі) Максім Папцэвіч і Іван Казакевіч ахвяравалі магілёўскаму брацкаму Богаяўленскаму манастыру. Васіль Крэйдзін, напрыклад, падарыў гэтаму ж манастыру Бізігаўскі сад у Нагорскай сотні. Вялікія сады былі пры кармяліцкім кляштары, каля палаца каталіцкага біскупа С.Богуш-Сестранцэвіча (Ленінская, 25), а таксама ў Спаскім манастыры, побач з палацам праваслаўнага арцыбіскупа (Ленінская, 11-а). Апошні быў пасаджаны дзякуючы намаганням пераемніка Г.Каніскага арцыбіскупа Афанасія.

Яшчэ адзін сад быў разбіты ў курданёры (замкнутым двары) езуіцкага кляштара. Ён праіснаваў да 1820-х гадоў — пакуль езуітаў не выгналі з Расіі і магілёўскі кляштар перайшоў да першай расійскай арміі. Дрэвы высеклі, каб яны не перашкаджалі муштраваць салдатаў.

У XIX стагоддзі (у 1820—1821 гадах) паміж галоўным корпусам Старога Беларуска-Магілёўскага шпіталя і ракой Дубравенкай разбіта вялікая садова-паркавая кампазіцыя. Сёння яшчэ можна пабачыць рэшткі гэтага комплексу ў выглядзе алеяў з векавымі дрэвамі і некаторымі іншымі элементамі паркавай архітэктуры. Гэты парк разам са шпітальнымі пабудовамі можа цудоўна ўпісацца ў гарадскую зону адпачынку Пячорскага лесапарку.

Па праектах архітэктараў сярэдзіны XIX стагоддзя невялікі паркавы ансамбль ствараўся яшчэ пры адной медыцынскай установе — гарадской бальніцы (вуліца Боткіна). Ён складаўся ў асноўным з газонаў і клумбаў. Невялікая садова-паркавая кампазіцыя існавала і пры новым вайсковым шпіталі, што знаходзіўся за Быхаўскай заставай (вуліца Чэлюскінцаў). За гэтым шпіталем месцілася аранжарэя і парнікі Бланка.

З магілёўскіх дакументаў вынікае, што ў другой палове XIX стагоддзя ў горадзе каля 100 дзесяцін зямлі былі засаджаны садовымі дрэвамі (грушы, яблыні), плады якіх вывозіліся на продаж у Маскву, Смаленск, Віцебск, Пскоў і іншыя гарады Расейскай імперыі. На пачатку XX стагоддзя ў Магілёве дзейнічалі некалькі садаводстваў: Бабкова, Біндзера і Аконскага, а таксама Сад-Трэк, Дзіцячы сад (абодва ў раёне аўтавакзала), Мікалаеўскі, гарадскі (на валу), Мураўёўскі (за тэатрам) і Бяклемішаўскі (былая Губернатарская, зараз Савецкая плошча). Таму не выпадкова, што менавіта ў Магілёве праводзілася першая выстава садаводства ўвосень 1903 года. Перапіска аб яе арганізацыі паміж дырэктарам дэпартамента земляробства і магілёўскім губернатарам захавалася ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь.

Як бачым, амаль усё гістарычнае ядро горада было ўпрыгожана зялёнымі своеасаблівымі аазісамі. Дарожка, што спускалася ад дома губернатара па тэрасах да Дняпра, была абсаджана акацыямі, як і сам бераг ракі. У садзе (высаджаны ў 1872 годзе) магілёўскага генерал-губернатара Дэмбавецкага летам 1884 года быў зроблены фантан, які з"яўляўся састаўной часткай Дняпроўскага водаправода. У цэнтры Бяклемішаўскага саду знаходзіўся сонечны гадзіннік.

Вуліцы горада былі абсаджаны дрэвамі, якія добра дагледаліся. Шэраг найменняў асноўных вуліц таго часу сведчаць пра гэта: Вялікая Садовая (Ленінская), Малая Садовая (Піянерская) і Зялёная (К.Маркса).

Адразу за горадам таксама было шмат сядзібна-паркавых комплексаў. Адзін з такіх, відаць, тэрасных паркаў, што спускаўся да правага берага ракі Дубравенкі, быў выяўлены аўтарам у раёне сучаснай вёскі Сарканайск, якая ў бліжэйшы час знікне паміж сучаснай гарадской катэджнай забудовай.

(Заканчэнне на 8-й стар.).

"Я ЗАСТАЎСЯ ТЫМ ЖА НАЦЫЯНАЛЬНЫМ ДЭМАКРАТАМ..."

Во время кампании ликвидации кулачества, осенью 1929 г., я беседовал с Некрашевичем на эту тему. Настроение у нас было не против коллективизации, а против именно раскулачивания. Я сожалел о людях. Сочувствовал Купале в его положении, когда у него очутились семьи его сестер. Я, как умел, утешал Купалу в его горе, когда был у него по его вызову вместе с Балицким. Позже, однако, я убедился, побывав в колхозах и артелях, что коллективизация имеет громадное преимущество перед индивидуальным хозяйством, что линия партии в данном случае правильная.

Мои отношения с Адамовичем установились благодаря тому, что по приезде в Минск я нашел себе квартиру рядом с домом, в котором жил А.Адамович. Несколько раз я бывал у него, и несколько раз он заходил ко мне. Общее между нами было положение национального белорусского вопроса. Адамович чувствовал себя обиженным и высказывал, что из-за "русотяпов" произошло. Рассказывал путаную историю с Пщелко. Находил не соответствующими своим местам Игнатовского и, кажется, Балицкого. Высказывал ту же неудовлетворенность белорусским языком в современных советских изданиях. Словом, общая тема разговоров — неудовлетворенность постановкой белорусского вопроса в БССР.

После переезда моего в Музей Адамович кажется всего один раз посетил меня. И один раз в 1929 г. вместе с Русецким, кажется, возвращаясь из собрания или из гостей. Было это уже в позднее время, жена спала. Я приготовил угощение, а Адамович и Русецкий беседовали довольно оживленно о ком-то, не называя при мне имени. Когда я возвратился из кухни с угощением, тема разговоров перешла на охоту. Побыв около часу, они ушли.

С Некрашевичем я познакомился во время Академической конференции в Минске. По переезде в Минск между мной и Некрашевичем до зимы 1928 г. отношения были безразличные, даже отчужденные. Сближение наступило перед Новым годом 1929 на почве семейного общения. Некрашевич избегал разговоров о политике, но выпив, говорил о неудовлетворительной постановке белорусизации, о языке белорусском, что его надо развивать всесторонне, привлекая провинциализмы и даже архаизмы и полонизмы. В 1929 г. он разделял и отрицательное отношение к коллективизации, но сам мне советовал почитать литературу об этом вопросе, которая изменила мой взгляд на коллективизацию. Словом, Некрашевич разделял общее настроение, которое существовало в то время у белорусов: поступая во всем лояльно, отстаивать интересы белорусов.

С Купалой у меня было менее близости, как и с Коласом, хотя я часто бывал у Купалы и он у меня. Связь Купалы с широкой общественностью, которая выходила за рамки группки белорусов, меня страшила и удерживала на известном отдалении. Хотя я и относился к нему как к старому другу весьма дружелюбно, но интимности у меня с ним не было. В общем, мне кажется, настроение Купалы в то время не рознилось от всеобщего течения, а в разговорах с коммунистами он бывал иногда дерзок. Он открыто порицал тех, что они ничего будто не делают, чтобы энергичнее проводилась белорусизация. Во время своих рассуждений с партийцами Купала обыкновенно удалялся в другую комнату. Так бывало несколько раз у него на квартире и на вечере у Ульянова.

Со Смоличем и Лесиком у меня были довольно далекие отношения. Разошлись мы во время польской оккупации, когда Лесик буквально травил меня. Отношения были чисто официальные. Хотя работал вместе с Лесиком в одном гуманитарном отделе БАН, я часто по национальным вопросам блокировался и поддерживал Лесика в его выступлениях. И особенно поддерживал его во время дискуссии о языке. Смолича однажды я предупреждал, чтобы он не увлекался политикой. Это было в 1928 г., я от кого-то заслышал, что у Смолича часто бывает Цвикевич, где Цвикевич, там и политика. Я говорил Смоличу тогда, что нет подпольной организации из трех, где не было бы одного предателя. Но как все, так и Смолич разделял в то время общее настроение.

С Коласом я был далек. С Громыко на национальные темы у меня бесед не было. С Вершуком — знакомство далекое. С Горецким Максимом также отношения чисто служебные, хотя он мой знакомый по Вильне. Но держал он себя устраненно. Иногда приходил ко мне на кафедру за справками для Словарной комиссии, но из предложенных мной терминов, мне кажется, не пользовался.

Жилунович держал себя весьма отчужденно, так что однажды, возвращаясь от Купалы, я его спросил, не дуется ли он за что на меня. Жилунович ответил "нет" и, распрощавшись около готеля "Европа", ушел.

Мои отношения с поэтами, писателями ограничивались Бядулей и Жилкой, некоторыми из "Узвышша" (фамилий их не помню). Один раз был в доме Бядули. Часто встречался с ним в БАН. Сначала Бядуля относился ко мне весьма хорошо. Но начиная с 1929 года начал меня избегать по непонятным для меня причинам. С Жилкой несколько раз беседовал о языке белорусской литературы. Мы оба были неудовлетворены языком литературы. С прочими писателями, в том числе с Дударем, автором "Кривичей" Зарецким, знакомство было чисто шапочное. Встречал 2—3 раза Дубовку, всякий раз не долее 2 минут занимала наша беседа. Дубовка чего-то ежился, убегая от меня. Однажды в 1927 я пригласил его зайти на квартиру, он обещал прийти, но не пришел. Был однажды в Музее в сопровождении своих знакомых. Никаких разговоров я с ним не имел.

Со своими сослуживцами по кафедре, кроме Шлюбского, которого по возможности избегал, я вел беседы в духе царившего в то время в ИБК, т.е. отстаивал чистоту языка, самобытность историчности белорусов. На текущие события во время коллективизации обменивался мнением только с Сербовым, который вообще не входил в критику, но сообщал факты разрухи, наблюдаемые им во время поездок в провинцию, в местностях раскулаченных. Касперович постоянно не занимался на кафедре, он работал в ЦБ краеведения и посещал только заседания кафедры. Во время заседаний обсуждались только вопросы, поставленные на повестку дня и запротоколенные в книге протоколов.

В литовских общественных кругах о белорусско-литовских взаимоотношениях не было определенного установившегося мировоззрения. Так сказать, симпатии и антипатии разделились по двум признакам: а) территориальному, б) политическому. Уроженцы тех литовских территорий, которые соприкасались с белорусскими и в силу этого владевшие белорусским языком, наравне с литовским, или же из литовцев, которые долгое время проживали среди белорусов, составляли крыло белорусских "симпатиков", которые искали базы единения и будущее Литвы понимали в связи с Белоруссией. Уроженцы западных литовских провинций, особенно сувальчане и мемельцы, симпатий первого крыла не разделяли и строили литовско-белорусские отношения на политических расчетах. По политическому признаку водораздел шел и у христианской демократии, среди которой признак первого крыла отыгрывал немаловажную роль. Группировка правее христианских демократов относилась к белорусским (вопросам) явно отрицательно; левее христианских демократов — единение с белорусами считалось для будущего Литвы необходимым. Правые литовские группировки свое отрицательное отношение мотивировали следующим образом: а) белорусы значительно численнее литовцев и в случае объединения всей белорусской территории с Литвой литовцы окажутся в меньшинстве, которое рано-поздно будет подчинено белорусам; б) идея великой Литвы в соединении с Белоруссией втянет литовцев в невыгодную для Литвы борьбу с СССР, в котором Литва может устроить свою самостоятельность; в) теперешняя территория Литвы, кроме Мемельской области, испещрена белорусскими поселениями и, сверх того, включает пограничный пояс, сплошь заселенный белорусами. Если искренно идти на белорусско-литовское объединение, то надо дать белорусскому населению внутри Литвы хотя бы культурную автономию, которая приведет к национальному идеализму в самой Литве.

Левее христианских демократов полагали, что малая Литва в ее теперешних границах не может сохраниться, что расширение ее на восток и юг составит тот экономический комплекс, который в силе будет удержать ее среди великих государственных массивов, что виленский вопрос тесно связан с белорусским вопросом и от него отмахиваться нельзя, а нужно подойти вплотную и сказать: либо отказываемся от Вильны, тогда белорусский вопрос сам по себе отпадет, либо боремся за Вильну и тогда надо заниматься белорусским вопросом, ибо если Литва упустит белорусский вопрос, то рано-поздно займется им Польша в своих интересах, и тогда Литва должна будет не только отказаться от Вильны, но и опасаться за свое независимое государство. Белорусский вопрос — это ключ к Вильне, и Литва должна держать его в своих руках, даже путем жертв. Но и это крыло от исторической Литвы отказывалось, разумея под великой Литвой (собственно) Литву. Вопрос взаимоотношений Восточной и Западной Белоруссии Литва не считала актуальным и не ставила на обсуждение.

Третья группа, состоявшая из так называемых "реальных политиков", считала, что белорусов нужно использовать для достижения Вильны, но не нужно связывать литовский вопрос и белорусский и не нужно ангажироваться литовцам в белорусском вопросе, пусть белорусы думают за себя, а литовцы за себя.

Таковы мнения литовцев были во время 1920—1922 гг. В 1923 году положение изменилось и вместе с ним мнение. Со входом белорусских депутатов в польский Сейм позиции БНР в Литве были окончательно подорваны. Мой выход из БНР натолкнул Литву на создание Белорусского Центра в Литве.

Общественный кругозор тех белорусских групп в Минске, с которыми мне пришлось сталкиваться на первых порах после приезда в БССР, мало чем отличался от моего кругозора. Я отказался перед переездом от демократической государственности, стал на строительство с трудящимися массами под руководством Компартии, они сделали это самое раньше меня. При общем лозунге полнейшей лояльности к советской государственности в среде белорусов считалось, что белорусизация госаппарата, белорусской культуры и науки составляет компетенцию белорусов, старых работников. Дискуссировался вопрос не только развития, но и превализации белорусского языка и культуры в БССР, не только участия белорусов в государственном строительстве, но и занятия белорусами командных высот в БССР. Во всех этих разговорах, суждениях я принимал участие и отстаивал свои нашенивские контрреволюционные мелкобуржуазные взгляды на язык, словесность, науку, просвещение и проведение белорусизации государственным аппаратом.

Еще летом 1927 г. т. Игнатовский спрашивал меня, соглашусь ли я занять пост научного секретаря в ИБК. Я дал свое согласие. Осенью мой вопрос о замещении должности секретаря был поставлен перед ИБК. В то время явился ко мне на квартиру Тремпович и высказал может быть следующего содержания мысль. Я, мол, пришел от белорусской общественности поговорить с вами. Для нас неожиданно всплыла ваша кандидатура в секретари. Белорусская общественность, мол, наметила Тремповича либо Дружчица. Но раз вас выставляют правящие круги, мы мешать не будем. Надо было понять, что моя кандидатура была (неудобной) "белорусским общественным кругам". Я все это рассказал т. Игнатовскому, который сказал мне не обращать внимания на эти толки. Назначение меня в секретари состоялось. Бывший прежде меня секретарь ИБК А.Цвикевич вышел в отставку.

Раз при встрече в ИБК с Цвикевичем он мне сказал: вами заместили меня, а вас заместят Тарашкевичем или кем-нибудь новым, более идейным.

Вошел я в низы белорусов, сотрудников ИБК легко. Я бывал у Купалы, Некрашевича, Лесика, Смолича и других преимущественно по специальным приглашениям. О том, что под видом гостей устраивались политические заседания, я не знал и никто меня не предупреждал об этом. Избегал я только посещать бывших эмигрантов, группы Красковского, Цвикевича, но будучи в гостях у других, встречался с ними и здоровался.

Мои сменовеховские настроения совпали с приглашением на Академическую конференцию в Минск. Конференция проходила под лозунгом возрождения белорусской культуры в национально-демократическом понимании: национальные цвета в убранстве зала, приподнятое национальное настроение среди публики, пение национального гимна при открытии конференции —все это исключительно с царившим в городе нэпом указывало на начало перерождения БССР в республику мелкобуржуазную, а по крайней мере создавало привычную картину из быта в демократических государствах.

Я вывез из Минска самые положительные, в национально-демократическом смысле, впечатления, следовательно, контрреволюционные. Общие впечатления дополняли частные беседы с моими старыми знакомыми — Купалой, Коласом, Бядулей и Цвикевичем, которые указывали на широкое национальное строительство, созданное в короткий срок в советских условиях, предлолагали еще большие возможности в будущем. Разговор с А.Адамовичем, который рассуждал о национальной политике, очень близко к моему тогдашнему мировоззрению, что белорусов временно затирают русские, вследствие этого будто бы белорусизация в БССР проведена не полно, что это явление временное, преходящее, это зло будет изжито, когда молодая белорусская интеллигенция массой вольется в культурные и советские учреждения, когда книжный рынок будет заполнен белорусской книгой, в которой белорусский вопрос в национально-демократическом разумении не будет затираться.

Меня усердно приглашали в Минск. Мой нашенивский мелкобуржуазный опыт нашел ценителей в лице даже официальных лиц — Александровича, Боркусевича, Козюры. Они обещали всякие возможности для моей работы в случае моего переезда в Минск.

В глубинах, в подсознательном я остался тем же национальным демократом, каковым я и был раньше. Более того, мне казалось, что нацдемократизм и советский строй совместимы. Базой для такого рассуждения были свежие впечатления от Академической конференции в Минске.

Прибыв в Минск, я нашел в среде национальных демократов сотрудников ИБК созвучные моим настроения. Была группа, которая выдавала журнал "Адраджэньне" и пыталась влиять на общество в национально-государственной жизни. Эта группа считала, что белорусское национально-культурное строительство является компетенцией старых белорусских работников, на них, мол, лежит моральная ответственность за ход этого строительства и его национально-демократический характер. Я с этим соглашался.

С Игнатовским я познакомился в 1913 г. во время одной из моих археологических поездок по Гроденщине. Проездом я посетил родителей и познакомился с ним, тогда еще студентом. Изучив сведения о древних рукописях, хранившихся у какой-то вдовы в Жировицах, мы проехали с ним в имение Жировицы. С тех пор, как помню, я не видел Игнатовского до 1919 г., до собрания Рады, когда я временно прибыл из Вильны в Минск.

Мне приходилось беседовать однажды у Купалы с Прищеповым. Он развивал свою идею расселения на хутора. Я высказал ему, что его система имеет историческое оправдание в стремлении белорусов к обособленным кулацким хозяйствам.

Кроме того, я не препятствовал и не разбивал те нацдемократические установки, которые оказались у Касперовича под влиянием моих изложений темы (о волотах). Я, наоборот, радовался догадливости моего ученика, который предвосхищал мои невысказанные или полуживые мысли. Другой аспирант Шлюбский щеголял своим наццемократизмом, благодаря оказанной мной и Некрашевичем ему поддержке. Он разработал далее отброшенную мной на почве БССР теорию, как теория кривичей, которую он связал с исследованием географии песни "Ой ляцелі гусі" и докладывал в ИБК.

Вацлаў ЛАСТОЎСКІ.

Працяг.
Пачатак у № 40.

З КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

НА СКРЫЖАВАННІ КУЛЬТУР

Вячаслаў Рагойша — імя ў беларускай літаратуры вядомае. Літаратуразнаўца, даследчык гісторыі прыгожага пісьменства, руплівы працаўнік на ніве беларуска-украінскага літаратурнага пабрацімства. Аўтар многіх кніг, што не згубіліся ў часе.

Апошняя праца В.Рагойшы — "І адгукнецца слова ў слове...". Пад адной вокладкай сабраны літаратурна-крытычныя артыкулы, эсэ, дыялогі. Тры раздзелы ў кнізе. Першы — "Папярэднікі і сучаснікі". Адзінаццаць літаратурных постацяў сталі прадметам пільнай увагі даследчыка. "Сейбіт" — пра Сяргея Палуяна. "Аўтар "Года беларуса" прысвечаны Старому Уласу. "На зломе часу" —расповяд пра Валерыя Маракова. "Плён шчодрай сяўбы" — пра Петруся Броўку. Цыкл "Чацвёра з аднаго пакалення" аб'ядноўвае нарысы, прысвечаныя Юрку Гаўруку, Максіму Лужаніну, Аляксею Зарыцкаму, Язэпу Семяжону. Астатнія творчыя партрэты — пра Міхася Ларчанку, Алега Лойку, Максіма Танка. Усе як быццам літаратары вядомыя (і Сяргей Палуян, і Стары Улас ужо прыйшлі на сустрэчу да чытача сваімі творамі). Дык што ж здолеў сказаць аб іх новага Вячаслаў Рагойша?

Першая чытацкая сустрэча — з Сяргеем Палуянам ("Сейбіт"). Якраз дзякуючы В.Рагойшы і літаратуразнаўцу Т. Кабржыцкай, у 1986 годзе выйшла ў свет кніга творчай спадчыны С.Палуяна "Лісты ў будучыню". Малы век быў адведзены таленавітаму творцу (папрацаваў Палуян у літаратуры ўсяго адзін год, загінуў як у дзевятнаццаць з паловай гадоў). Але след, пакінуты юнаком, — бы выразная зорка, што мільгае скрозь даўніну дзён. У артыкуле "Сейбіт" В.Рагойша абагуліў (лаканічна, падаючы трапныя характарыстыкі) ролю Палуяна ў нараджэнні новага беларускага нацыянальнага мыслення на пачатку XX стагоддзя.

Дарэчы, менавіта вось гэтая лаканічнасць, трапнасць і вызначальнасць характарыстык праяўляюцца ва ўсіх артыкулах "партрэтнага" раздзела кнігі. Праўда, іншы раз допускаецца залішняя ўзнёсласць, а мо і некаторая завышанасць здабыткаў таго ці іншага творцы. Як, да прыкладу, у артыкуле пра П.Броўку — "Плён шчодрай сяўбы". Згадаем (услед за В.Рагойшам), што, толькі асобныя манаграфіі пра Броўку напісалі Н.Перкін, М.Барсток, М.Ярош... В.Рагойша заўважае: "Напісаць за сваё жыццё столькі, колькі напісаў Пятрусь Броўка, трэба, сапраўды, было быць Героем Сацыялістычнай Працы". Але ж ці гэта галоўнае — напісаць многа?!

Сярод даследчыкаў зацікаўленняў В.Рагойшы — шматгадовае вывучэнне повязяў беларускай літаратуры з прыгожым пісьменствам іншых народаў. Найперш — украінска-беларускіх літаратурных стасункаў. Вось і ў кнізе "І адгукнецца слова ў слове..." даследчык звяртае на гэтыя клопаты чытацкую ўвагу. Гэтаму якраз і прысвечаны цэлы раздзел — "На скрыжаванні культур". Адкрывае яго артыкул "На трэцім, паэтычным...", дзе ідзе гаворка пра Трэці пленум праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, які праходзіў у Мінску ў лютым 1936 года і атрымаў назву "паэтычны". На мой погляд, і гэты, і іншыя матэрыялы, прысвечаныя міжнацыянальным літаратурным сувязям, маглі б стаць і прадметам пазаўрочнага вывучэння ў школе ці магчыма ўвядзенне ў кантэкст вывучэння беларускай літаратуры ў межах школьнай праграмы. Імкнучыся да заглыблення ў сваё ўнутрынацыянальнае, след не губляць шляхі пранікнення беларускай літаратуры ў свет. Уважлівы аналіз таго, што заўважаюць здалёк, як бы падкрэслівае, высвечвае нашы ўласныя здабыткі. І не ўлічваць гэтага проста нельга.

В.Рагойша падрабязна, з веданнем справы расказвае пра Рамана Лубкіўскага ("Дыялог дружбы"), яго заўсёдную ўвагу да беларускай літаратуры. Цікава, што артыкул проста вельмі глыбока насычаны фактамі. З "Дыялога дружбы" мы даведваемся, што ўкраінска-беларускія літаратурныя сувязі маюць сваіх пастаянных даследчыкаў.

Апошні раздзел кнігі — "На шляхах перакладу". В.Рагойша на многіх прыкладах паказвае, якім няпростым з'яўляецца цярністы шлях перакладчыка. І, карыстаючыся многімі аргументамі, даследчык сцвярджае важкасць існавання мастацкага перакладу, яго шматграннага росту, пашырэння аб'ектаў літаратуры для ўводзін у беларускае слова. Думаецца, што ў свой час мы, беларусы, шмат згубілі, не звяртаючы ўвагі на пераклады сусветнай прыгодніцкай, навукова-фантастычнай літаратуры на беларускую мову. Тады як украінцы і асобны пераклады часопіс выпускалі, і цэлыя кніжныя серыі аддавалі замежным аўтарам.

Расказваючы пра беларускія перакладчыцкія справы, В.Рагойша аналізуе вялікі фактычны матэрыял. Ужо самі назвы артыкулаў гавораць пра вастрыню, з якой даследчык ставіць пытанні: "Пераклад як мастацтва", "Дзе ўзяць перакладчыка Данта?"; "У пошуках крытэрыя", "Крытыцы перакладу — быць!"... Літаратуразнаўца заўважае, у прыватнасці: "А давайце глянем, дзе і як мы рыхтуем, а дакладней сказаць, дзе і як не рыхтуем, страчваем патэнцыяльных перакладчыкаў і "Адысеі", "Боскай камедыі", і "Шахнамэ", і многіх іншых шэдэўраў сусветнай літаратурнай класікі". І вось дзе: "у сярэдняй беларускай школе адзіны прадмет, які дагэтуль не абеларушаны і выкладаецца, як і ў дарэвалюцыйных гімназіях Паўночна-Заходняга краю, па-руску — гэта замежная мова. Падручнікі па англійскай, нямецкай і французскай мовах для школ з беларускай мовай навучання да гэтага часу не напісаны або хаця б не перакладзены на беларускую мову з рускай, як гэта зроблена з усімі іншымі падручнікамі прыродазнаўчага і гуманітарнага профіляў. Не выпушчана ніводнага метадычнага дапаможніка па замежнай мове на беларускай моўнай аснове. Толькі ў апошні час, і то мізэрным тыражом, выдадзены нямецка- і англа-беларускія слоўнікі. Вучням, каб зразумець замежны тэкст, нярэдка патрэбна рабіць двайны пераклад: з замежнай мовы на рускую, а з рускай — ящчэ на родную, беларускую. Той, хто канчаў беларускія школы, думаю, пагодзіцца са мной, якое гэта мучэнне, пакольні гэта ўскладняе задачу вывучэння замежнай мовы!"

Так, нешта сёння робіцца. Адбываюцца пэўныя змены, зрухі. І ўсё ж, відаць, яшчэ не надышла пара сталення школы беларускага мастацкага перакладу. Аб гэтым якраз і непакоіцца В.Рагойша ў сваёй новай кнізе "І адгукнецца слова ў слове...", якая выйшла ў свет у мінскім выдавецтве "Мастацкая літаратура".

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

ТВОРЧАСЦЬ НАШЫХ ЧЫТАЧОЎ

Прапануем чытачам "Голасу Радзімы" некалькі вершаў Івана БАСЕЦКАГА. Ён доктар юрыдычных навук, прафесар, займае пасаду намесніка начальніка Акадэміі міліцыі па навуковай рабоце. Здаецца, прафесія, далёкая ад паэзіі, але можа ў тым і ёсць найвялікшы сэнс, што чалавек, які ахоўвае правa і спакой грамадзян сваёй краіны, мае чулую душу, любіць сваю Бацькаўшчыну, цікавіцца яе культурай.

Іван Ігнатавіч — чалавек не стары, нарадзіўся ён у 1945 годзе. Месца нараджэння — вёска Люціна Валожынскага раёна Мінскай вобласці. "З аднаго боку ад мяне, амаль у 800 метрах, некалі жыў і працаваў Дунін-Марцінкевіч, з другога боку — Іван Дамінікавіч Луцэвіч. Можа, зямля ў нас такая, што нараджае людзей, здатных да творчасці. А вядомым юрыстам быў у сям'і мой прадзед. У свой час заканчваў Санкт-Пецярбургскі універсітэт".

Сам Іван Басецкі скончыў юрыдычны факультэт Белдзяржуніверсітэта, а потым доўга давялося жыць па-за межамі роднай Беларусі. І туга па бацькоўскаму дому, па блізкіх і сябрах, і сум — усё гэта вылівалася ў вершах. Ужо не адзін з іх пакладзены беларускімі кампазітарамі на музыку і стаў песняй, як верш "Нічыёй віны няма". Вершы, можа, не зусім прафесійна дасканалыя, але ўражваюць шчырасцю пачуццяў, замілаванасцю родным краем.



Іван БАСЕЦКІ

СТАРОНКА РОДНАЯ МАЯ

...Дом бацькоўскі пакінуў даўно,
Шчасця доўга прасіў у чужыны.
Пачуццё ж было ў сэрцы адно,
Як любоў да адзінай жанчыны.

Старонка родная мая,
Прымі вандроўніка дахаты.
Перад табою вінаваты,
Што шмат блукаў без сэнсу я.

Колькі раз, быццам бы наяву,
Сны ўпрыгожваў мне клёкатам бусел.
Добра ведаў: пакуль я жыву,
То калісьці дадому вярнуся.

Я ступлю на палеткі твае,
П'ю паветра, вадзіцу з крыніцы.
Разам з жаўранкам сэрца пяе,
Што пашчасціла снам маім збыцца.

ПА-НАД СВІСЛАЧЧУ

...Па-над Свіслаччу вечарам
Месяц вольна плыве,
Помню першую стрэчу я,
Куст вяргінь у траве,
Пад плакучаю вербаю
Быў прытулак надзей,
Месяц цудам сярэбраным
Адбіваўся ў вадзе.

Тут хораша так марыцца,
Іду сюды я зноў і зноў.
Ніколі не састарыцца
Мая адзіная любоў.

Бачу твары знаёмыя
У люстэрку вады.
Думак сцежкі вядомыя
Павялі праз гады.

Ва ўспамінах па вуліцах
Зноў ідзем і маўчым,
Па-над Свіслаччу туліцца,
Плачуць вербы ўначы.

Па-над Свіслаччу раніцай
Бачу сонца прамень,
Хай жа з ім пачынаецца
Кожны новы наш дзень.
Хай жа верба звычайная
Нас навучыць кахаць,
Наша песня вянчальная
Не павінна сціхаць.

ХАЙ ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!

Над прасторам тваім узнімаецца сонца свабоды,
Асвятляе і грэе спрадвечны бацькоўскі наш кут.
На зямлі жыць не горш за другія народы
Хочуць людзі, спазнаўшы нямала пакут.

Беларусь! Ты і маці, і песня, і слава,
Праслаўляецца працаю кожны твой род.
Расцвітай, харашэй, незалежная наша дзяржава,
Мірна ў згодзе жыві, беларускі народ.

Хай жа песняй бясконцай Купалы і Коласа слова
Тут гучыць, заклікае да лепшых падзей.
Ганарымся табой, мілагучная родная мова,
Край шануем, багаты на мудрых людзей.

Дружбу брацкую ты шанавала заўсёды,
Кола добрых сяброў і цяпер памнажай...
У адзінай суполцы свабодных народаў
Багацей і расці, мой адроджаны край.

Узнімайся вышэй і свяці ўсё ярчэй, наша сонца,
Славу, гонар і годнасць сплятай у вянкі,
Як святую малітву паўтараць будуць людзі бясконца:
"Хай жыве Беларусь праз гады і вякі!"

НЕПАЎТОРНАЯ

Аксамітам траў,
Водарам вясны,
Шэпатам дуброў
Змрок напоўніў сны.

Бачу вобраз твой,
Быццам мы з табой

Удваіх сярод кветак лясных.

Мітусні няма,
На душы спакой,

Плачаш ты сама.

Я не знаў такой.
Чарада бяроз,
Бляск шчаслівых слёз...

Іх збіраю нясмелай рукой.

Мая дзіўная,
Твой цалую след.
Ты — адзіная

На ўвесь белы свет.

Хтосьці ў вышыні
Запаліў агні,

Табе зоркі збірае ў букет.

Непаўторная,
Ты мой боль і лёс,
Чары зорныя
У слязінках рос.

Будзь маёй навек,
Любы чалавек,

У спякоту і люты мароз.

НІЧЫЁЙ ВІНЫ НЯМА

Скрылі ўсё, што раньш было,
Туманы густыя,
Сніцца тое, што прайшло,
Гучаць песні тыя,
Мая першая любоў, —
Бачыць не імкнуся, —
Толькі ў думках сваіх зноў
Да цябе вярнуся.

Белыя лілеі над вадою,
Вочы-сведкі нашага спаткання,
Свецяцца расою маладою
На скрыжалях першага кахання.

Ёсць у кожнага сям'я,
Выраслі ўжо дзеці,
Без кахання, знаю я,
Не пражыць на свеце.
Былі лепшыя ў жыцці
Тыя дні і ночы,
Лёс юнацкія шляхі
Мне вярнуць не хоча.

Белыя лілеі над вадою,
Вочы-сведкі нашага спаткання,
Свецяцца расою маладою
На скрыжалях першага кахання.

Скрылі зорачак святло
Туманы світання,
Дзякуй Богу, што было
Першае каханне.
Нічыёй віны няма,
Што прайшло ўсё гэта,
Доўга цягнецца зіма,
Пралятае лета.

Белыя лілеі над вадою,
Вочы-сведкі нашага спаткання,
Свецяцца расою маладою
На скрыжалях першага кахання.

ВЫСТАВА СЛОЎНІКАВЫХ ВЫДАННЯЎ

У Мінску праходзіць выстава слоўнікавых выданняў. Яе арганізавала Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Кнігі на выставе — з фонду Кніжнай палаты і Нацыянальнай бібліятэкі. На выставе — тэрміналагічныя, энцыклапедычныя, перакладныя слоўнікі.

Сёння шмат кажуць, што няма ў беларускай мове навуковай тэрміналогіі. Аднак на выставе экспануецца многа выданняў 1926—1927 гадоў менавіта па беларускай навуковай тэрміналогіі. Слоўнікі выдаваліся Інстытутам беларускай культуры па секцыях. Ёсць там "Слоўнік лясных тэрмінаў", "Назовы жывёл", "Тэрмінальгія лёгікі і псыхалёгіі", "Элемэнтарная матэматыка". Канешне, не ўсе варыянты, што маюцца ў слоўніках, могуць выкарыстоўвацца сёння. Тым не менш цікава пабачыць "Беларуска-расейскі слоўнік" М.І. Касьпяровіча, выдадзены ў 1925 годзе ў Віцебску, "Яўрэйска-беларускі слоўнічак". У 1935 годзе выдаваліся праекты слоўнікаў па тэрміналогіі ў геалогіі, тэхніцы, псіхалогіі. Мабыць, на праектах справа і спынілася. Аднак на пачатку 30-х гадоў выйшаў у свет "Ваенны руска-беларускі слоўнік". Рыхтавала яго ваенна-тэрміналагічная камісія Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук.

Ёсць на выставе слоўнікі, якія ўпершыню з'явіліся ў 20—30-я гады, а летась і сёлета перавыдаваліся. Напрыклад, "Беларуска-расейскі слоўнік" М. Байкова і С. Некрашэвіча. Колькасць слоўнікаў у той ці іншай мове, іх якасць сведчаць пра ўзровень яе развіцця. На Беларусі толькі ў апошнія гады была выдадзена "Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі", даведнік "Беларускія пісьменнікі". Выдадзены "Англа-беларускі слоўнік грамадска-палітычнай лексікі" (аўтар Л. Карповіч і Л. Казыра), "Краткий русско-белорусский словарь экономических терминов". Слоўнікі гэтыя — толькі пачатак вялікай працы, бо відавочна, што яны патрэбны для вядзення справаводства, для кантактаў у сферы бізнесу. Цяжка нават пры жаданні рускамоўным людзям загаварыць па-беларуску, не маючы слоўнікаў, якія б дапамагалі ў іх дзейнасці. Праўда, некаторыя робяць спробу скласці слоўнікі самі. Так, "Кароткі расейска-беларускі фізіялагічны слоўнік" і "Расейска-беларускі хімічны слоўнік" былі створаны, дзякуючы намаганням студэнтаў і выкладчыкаў мінскіх ВНУ і грашам спонсараў — акцыянернага таварыства ВІТТ і фірмы "Дайнова".



Філолагі часта падкрэсліваюць недасканаласць руска-беларускіх слоўнікаў. Летась выйшла 4-е перапрацаванае выданне руска-беларускага слоўніка. Здаецца, справа наладжваецца.

А. ВІКТАРАВА.

ЗАДУМ ХОПІЦЬ НА 500 ГАДОЎ ЖЫЦЦЯ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Мастачка рабіла яе такой знарок, бо лічыць, што чалавек ва ўсім павінен набліжацца да прыроды, не змяняць яе, а падладжвацца да яе.

У доме Нінэль Іванаўны дождж ужо не здаваўся такім дакучлівым. Ён стаў натуральнай прыналежнасцю прыроды. І людзі, як лес і рэчка, успрымалі яго спакойна. Я глядзела навокал праз вялікія, на ўсю сцяну вокны, слухала мастачку і ўспамінала яе пяшчотныя светлыя творы. Нінэль Іванаўна заўсёды імкнулася ствараць карціны, ля якіх чалавеку хацелася б спыніцца, ці то здзівіўшыся, ці то з замілаваннем. І не было для яе большай радасці, чым тады, калі чула, як дзеці на выставе казалі, што хочуць бегчы дадому і маляваць. Яна пісала, каб размякчыць чэрствыя абыякавыя душы, падарыць людзям надзею.

А карціны яе, мне здаецца, здольныя гэта зрабіць. Яны нетаропкія, удумлівыя, з мяккімі фарбамі, што часта бачацца гледачу праз лёгкую смугу, якая надае ім асаблівы настрой. Вельмі часта творы Нінэль Шчаснай — гэта штрых да расповяду пра лёс жанчыны. Большасць мастакоў у 60-я гады пісалі свае творы на бытавыя тэмы, дзе жанчыны і мужчыны былі, па-першае, працаўнікамі і камуністамі, а толькі потым проста людзьмі. У 1968 годзе Нінэль Шчасная напісала карціну "Адзінокая", на якой маладая жанчына адна сядзіць за сталом. Перад ёю два прыборы. Тады праца гэтая выклікала думкі пра ўдоў Вялікай Айчыннай. Сёння пакорлівая туга маладой жанчыны на карціне палохае сваёй сучаснасцю. Колькі іх — удоў і проста адзінокіх жанчын, якім няма для каго паставіць другую талерку. "Адзінокай" па настрою сугучная праца "Толькі яго нявеста". Жанчына ля магілы, на якой высечана дата 3.VII. 44. У ёй столькі ж болю. Нявеста ўражвае прыгажосцю свайго твару, маладога цела. Толькі гора ў вачах і скроні, пасівелыя да часу, гавораць пра бяду.

У 1978 годзе з'явілася карціна "Пасля змены", якую доўга не маглі прыняць чыноўнікі Міністэрства культуры. І было за што. Уявіце сабе, у тыя часы мастачка рызыкнула скінуць з жанок грубыя цяжкія працоўныя спяцоўкі, і ўсе ўбачылі прывабныя постаці, жаночую пяшчоту і прыгажосць. Прытым усё гэта пасля працоўнай змены, у заводскім душы. Крытыкі, калі дазволілі паказваць карціну, заўважылі нарэшце, што позы жанчын дзіўна набліжаны да антычных і не могуць пакінуць абыякавымі нікога.

Карціны Нінэль Шчаснай здзіўляюць перапоўненасцю пачуццямі. А творчасць яе наогул — разнастайнасцю. Яна зрабіла шмат вітражоў, афарміла нямала будынкаў. Яе нават прынялі спачатку ў Саюз архітэктараў, а потым ужо ў Саюз мастакоў. Праўда, у Інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І.Рэпіна Нінэль Шчасная вучылася на аддзяленні жывапісу. Пасля вучобы паехала працаваць у Сярэднюю Азію ў горад Душанбе. Праца там пачалася з таго, што яе папрасілі выратаваць будынак універмага, які быў безгустоўна аформлены. Мастачка пастаралася выправіць становішча як мага мякчэй, каб не пакрыўдзіць аўтараў праекта. Тое, што атрымалася ў рэшце рэшт, спадабалася ўсім. У Нінэль Шчаснай з'явіліся сябры. Брыгада будаўнікоў, з якімі яна працавала, з задавальненнем выконвала ўсе яе праекты. Калі яна хацела зрабіць вадаспад ці фантан — ёй дапамагалі. Яна марыла і здзяйсняла мары. Ёй нават амаль не перашкаджалі чыноўнікі. Калі яны патрабавалі штосьці змяніць, тым самым парушалі адзіны стыль інтэр'ера, мастачка рабіла спробу





знайсці кампраміс, і ёй гэта часта ўдавалася. Яна магла не зацвярджаць праект інтэр'ера ў ЦК, як гэта было прынята тады паўсюль. Праекты самых вялікіх аб'ектаў ёй падпісваў галоўны архітэктар, і яна працавала далей.

Калі Нінэль Шчасная вярнулася на Беларусь, абставіны склаліся так, што ёй не давялося займацца дызайнам. Стала радасна, што можна было аддацца жывапісу. Калі б яна засталася ў Сярэдняй Азіі, то можа так і працавала б архітэктарам. Тут, на Беларусі, у яе з'явіліся новыя сябры, новыя карціны. Яна пісала партрэты Мележа, Куляшова, Танка. Яна пісала беларускія краявіды, гарады. Любыя веды і ўменне спатрэбяцца ў жыцці, лічыць Нінэль Шчасная. Спецыяльнасць выкладчыка чарчэння, што атрымала яшчэ ў мастацкім вучылішчы, і цікавасць да архітэктуры ў інстытуце дапамаглі ёй у працы ў Душанбе. Заняткі керамікай у інстытуце на працягу цэлага года далі ёй разуменне шкла, якое спатрэбілася для працы над вітражамі. Дарэчы, свае вітражы Нінэль Шчасная робіць поўнасцю сама — ад эскіза да ўстаноўкі на аб'екце. Яна вельмі патрабавальная да людзей, да іх працы. Як не можа даручыць нікому будаўніцтва сваёй дачы, так і не давярае ўстаноўку вітражоў.

Пра адзін з самых цікавых вітражоў Нінэль Іванаўны ў рэстаране "Беларусь" у Мінску чыноўнікі сказалі спачатку адназначна: "Гэта не вітраж". Праца мастачкі была сапраўды незвычайнай і, мабыць, занадта адметнай. Замест таго, каб заўважыць нешта новае і адзначыць яго, вітражы крытыкаваліся няспынна. Прапанавалі нават зняць іх. Толькі заказчык абараніў мастачку, на радасць наведвальнікаў рэстарана. Праз некалькі гадоў на семінары вітражыстаў тып вітража Нінэль Шчаснай атрымаў сваю назву, і былі вызначаны новыя расцэнкі. Часта ні мастак, ні заказчык не ведалі кошту працы над творамі. Усе заказы ішлі праз чыноўнікаў Міністэрства культуры. Яны спускалі расцэнкі. Прытым было гэта завуаліравана. Мастак рабіў вітражы і не ведаў, ці хопіць грошай, якія яму заплацяць, каб разлічыцца за выкарыстаны матэрыял. А тых мастакоў, якія хацелі зарабіць грошы недзе на старане, па-за бюракратычнай мяжой, выключалі з Саюза мастакоў.

Жанчына, што піша карціны, робіць вітражы і афармляе кнігі. Мабыць, гэта нялёгка. Нінэль Шчасная гаворыць, што жыццё не давала магчымасці думаць, цяжка ёй ці не.

— Мне трэба было выжыць як мастаку, як чалавеку. Ведаеце, жанчына-мастак жыве па іншых законах, чым мужчына. У мужчыны ёсць час для працы. Большасць з іх трымаюць пры сабе жанчыну, якая іх абслугоўвае, ці ля іх няма нікога, хто б ім перашкаджаў. Жанчына ж павінна думаць, ці згатавана ежа, ці ўсё добра з дзіцём. Зрэдку можна не думаць, ці хопіць табе грошай на хлеб. Я не мела права вольна працаваць, я павінна была думаць пра дачку. Я і афармляла кнігі не таму, што вельмі хацела гэта рабіць, а таму, што мне патрэбны былі грошы. Канешне, я рабіла некаторыя кнігі і па просьбе, і таму, што мне было цікава.

Сёлета ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніга вершаў мужа мастачкі С.Красікава пад назвай "Глазастая бессонница моя". Кніга прысвечана Нінэль Шчаснай, і ў зборніку змешчаны рэпрадукцыі яе карцін.

Калі мы ішлі разам з Нінэль Іванаўнай у лес па грыбы, я запытала, ці не цяжка ёй збіраць грыбы, яна здзівілася:

— А хіба бачна, што мне цяжка? Вось калі рука была зламаная — іншая справа. Мне часам думаецца: жыццё ж хутка заканчваецца. Розум усведамляе, што ўсё можа спыніцца ў любы момант. Але ўсё роўна здаецца, што ўсё яшчэ наперадзе. Ведаеце, у мяне задум хопіць на 500 гадоў жыцця. У мяне кіпы папак, дзе на аркушах зафіксаваны мае думкі. Мне здаецца, што маёй фантазіі няма канца.

Некалькі разоў за апошнія гады Нінэль Іванаўна ездзіла ў Германію са сваімі творамі. Там уразіла ўвага да яе прац. На Захадзе, праўда, прынята былым савецкім мастакам за карціны плаціць па мінімуму. Там людзей цікавіць перш за ўсё нешта падкрэслена арыгінальнае, індывідуальнае. Нінэль Шчасная лічыць, што індывідуальнасць праяўляецца ў шчырасці.

Калі яна прыязджае ў Мінск, то кожную сераду да яе ў дом прыходзіць шмат людзей на гарбату. Нінэль Іванаўна праводзіць такія сустрэчы больш за 20 гадоў. Былі на іх музыканты, пісьменнікі, вучоныя. Не менш тысячы чалавек, як лічыць мастачка. Гады ідуць — сустрэчы не заціхаюць самі па сабе.

Калі яна жыве на дачы, то звяртаецца да сваёй мары — рэстаўрыраваць старажытны дом з каменя ў Траскоўшчыне, якому каля 300 гадоў. Яна добра разумее, што наўрад ці знойдуцца сродкі на гэта. Яна бачыць, што дом, які быў некалі часткай заможнай сядзібы, а потым за савецкім часам стаў млынам, амаль нікога не цікавіць. Дом гэты, такі прыгожы і незвычайны па сваёй архітэктуры, да ўсяго яшчэ і вельмі моцны. Гэтым летам у час паводкі прарвала плаціну на рацэ недалёка ад яго, і возера ўсёй сілай сваёй вады ўдарыла ў самую, здавалася б, слабую сцяну дома. Яна вытрымала. Нінэль Іванаўну падтрымлівае дырэктар мясцовага саўгаса. Можа і будзе калісьці ў доме ўтульнае кафэ і месца адпачынку мастакоў. Энтузіязм Нінэль Іванаўны дорыць надзею. Надзея жыве і ў апошніх карцінах мастачкі, на якіх мноства краявідаў, кветак. Апошняя яе праца, поўнасцю яшчэ не скончаная, — "Крылы Чарнобыля". Мастачка спадзяецца на наша выратаванне, як мне здалося.

Калі я ад'язджала з дачы мастачкі, неба не стала менш шэрым, але ўсё ж такі пасвятлела навокал. Можа гэта толькі здалося, таму што ўвесь дзень я размаўляла з цікавым чалавекам, дыхала свежасцю восеньскага лесу і глядзела на чыстыя і шчырыя карціны Нінэль Шчаснай.

Алена СПАСЮК.

НА ЗДЫМКАХ: работы Н. ШЧАСНАЙ "Толькі яго нявеста", "С.П. Красікаў".



Твар сучаснай дэмакратыі. Фота Віктара СТАВЕРА.

ПРАБЛЕМЫ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ АДУКАЦЫІ

У Брэсце адбылася рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя "Нацыянальная адукацыя і пытанні беларускамоўнага выкладання гуманітарных і прыродазнаўчых дысцыплін", у рабоце якой прынялі ўдзел звыш 130 навукоўцаў — прадстаўнікі вядучых навуковых цэнтраў і ВНУ нашай краіны, а таксама вучоныя з Расіі і Польшчы. Асноўная ўвага была ўдзелена распрацоўцы канцэпцыі нацыянальнай адукацыі ў рэспубліцы, абмеркаванню арганізацыйных захадаў па выкананню Закона аб мовах у дзейнасці навучальных устаноў, пытанням навукова-метадычнага забеспячэння беларускамоўнага выкладання гуманітарных, прыродазнаўчых і матэматычных дысцыплін. Удзельнікі канферэнцыі падзяліліся назапашаным вопытам выкладання сваіх прадметаў па-беларуску, азнаёміліся з беларускамоўнымі вучэбна-метадычнымі дапаможнікамі і тэрміналагічнымі слоўнікамі, з камп"ютэрнымі беларускамоўнымі праграмамі па адпаведных дысцыплінах.

У абмеркаванні пытанняў прынялі ўдзел спецыялісты Міністэрства адукацыі, члены праўлення Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны, народныя дэпутаты Беларусі Я.Цумараў і У.Русакевіч, кіраўнік рабочай групы Камісіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны прафесар М.Савіцкі. Выдадзены матэрыялы канферэнцыі, прынятыя адпаведныя практычныя рэкамендацыі.

Сяргей ЯЦКЕВІЧ.

САДЫ І ПАРКІ МАГІЛЁВА

(Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.).

Адным з сапраўдных шэдэўраў садова-паркавага мастацтва канца XVIII — пачатку XIX стагоддзяў можна лічыць ансамбль сядзібы "Піпенберг", які знаходзіўся на ўскраіне Магілёва пад Буйнічамі. Ён мае цікавую гісторыю стварэння. 8 сакавіка 1782 года ў Магілёў прыбыў другі магілёўскі намеснік, расейскі сенатар Пётр Пасек. Тады і пачалі будаваць магілёўскі сабор св. Іосіфа, што быў закладзены тут расейскай імператрыцай Кацярынай II і аўстрыйскім імператарам Іосіфам II з нагоды іхняй сустрэчы. Нагадаем, што Кацярына II сярод шматлікіх праектаў выбрала адзін, які быў прапанаваны архітэктарам і мастаком Мікалаем Львовым. Дарэчы, ён пакінуў нам шэраг цікавых акварэляў з выявамі Магілёва канца XVIII стагоддзя. Падрадчыкам пабудовы сабора, а таксама загараднай рэзідэнцыі Пятра Пасека быў Чыр"еў.

Зразумела, што храм узводзіўся за дзяржаўны кошт. З той жа цэглы і за тыя ж грошы пад наглядам намесніка Пасека была пабудавана сядзіба "Піпенберг". Сваю назву яна атрымала дзякуючы сыну Пятра Пасека Піпенкі ці Піценкі, а таксама нямецкай мове, панаваўшай у той час.

Ансамбль размяшчаўся на дзвюх берагавых тэрасах: на ніжняй быў утвораны прамавугольны штучны вадаём, на верхняй стаяў палац у стылі класіцызму з элементамі несапраўднай готыкі. Былі тут, відаць, і прыгожыя партэры, і цудоўныя баскеты з натуральных і штучных пасадак, творы архітэктуры малых формаў (скульптуры, альтанкі і інш.). Рэшткі раслін захаваліся і зараз, але вельмі здзічэлі. Так, на верхняй тэрасе вакол рэштак падмурка палаца растуць ружы.

Стваральнік гэтага цудоўнага сядзібнага комплексу невядомы. Але, улічваючы працу тагачаснага выдатнага архітэктара, аднаго з заснавальнікаў пейзажнага стылю ў расейскім садова-паркавым мастацтве М.Львова (1751—1804), знаёмага з Пасекам, можна выказаць меркаванне, што аўтарства гэтага помніка належыць яму.

Мікалай Аляксандравіч, відаць, распрацаваў і ансамбль Саборнай плошчы, дзе насупраць храма св. Іосіфа знаходзілася брама, за якой пачынаўся раўчук у бок Дубравенкі. Досыць творча на пачатку XIX стагоддзя падышоў да развіцця гэтага цудоўнага горадабудаўнічага комплексу таленавіты дойлід Стасаў. Па яго прапанове раўчук быў засыпаны і абкладзены дзёрнам, пасаджаны кусты і дрэвы, пракладзены сцежкі, а таксама зроблены вадасцёкі ў выглядзе труб, якія ішлі пад зямлёй. Такім чынам, адзін з прыгажэйшых горадабудаўнічых помнікаў быў ператвораны яшчэ і ў садова-паркавы ансамбль, які стаў цудоўным месцам адпачынку магіляўчан.

Лёс і час не былі літасцівымі да гэтага тварэння. У XIX стагоддзі ў "Піпенбергу" размясціўся жаночы пансіён, які ў 1865 годзе быў ператвораны ў Марыінскую гімназію. Пасля пабудовы ў 1875 годзе жаночай гімназіі на Дняпроўскім праспекце (вуліца Першамайская) "Піпенберг" апусцеў і хутка прыйшоў у заняпад. На фотаздымку, зробленым каля 1914 года, бачны пустыя вокны палаца і запушчанасць парку. Да нашых дзён дайшлі толькі рэшткі помніка (падмуркі, сажалка, парк), яны не ахоўваюцца. У той жа час у горадзе страшэнна не хапае месцаў адпачынку і сапраўдных садова-паркавых комплексаў, не гаворачы ўжо пра аб"екты ландшафтнай архітэктуры. Несумненна, варта падумаць аб такім помніку, як "Піпенберг". Ён можа абагаціць наш шэры гарадскі краявід і зрабіць нас багацейшымі духоўна. І не трэба адразу баяцца вялікіх выдаткаў. Спачатку тут можна акрэсліць ахоўную зону, надаць статус помніка і далей ужо пачаць вывучэнне і кансервацыю. Гэтая справа можа быць скончана нашымі дзецьмі і ўнукамі, а вывучэнне і адраджэнне помніка можа стаць цудоўнай школай для магілёўскіх архітэктараў-ландшафтнікаў, а таксама сродкам выхавання эстэтычнага пачуцця ў нас і нашых нашчадкаў.

Зміцер ЯЦКЕВІЧ.

ЛЮДЗІ РАЯЦЬ...

МУХАМОРЫ Ў КОШЫКУ

У "СВАІМ РАЁНЕ", а гэта лясы Лагойшчыны вакол дарогі, што вядзе з раённага цэнтра ў Зембін, многіх заядлых грыбнікоў я добра ведаю. Магу ўспомніць іх прозвішчы, назваць, адкуль, у якія дні тыдня адпраўляюцца ў лес.

Шмат карысці, напрыклад, прынесла мне знаёмства з мінчанінам Сямёнам Палуйкам. Разам прайшлі не адзін дзесятак кіламетраў па старых і маладых барах Лагойшчыны. Звычайна займаліся ціхім паляваннем ля вёскі Моладзі, дзе збіралі і грыбы, і лекавыя расліны, пра прымяненне якіх Сямён Палуйка мог расказваць гадзінамі. Дарэчы, гэтыя рэцэпты народнага доктара мне потым не раз спатрэбіліся ў жыцці.

Пазнаёміліся мы з ім даўно. Неяк выдаўся ўраджайны на грыбы год. У той дзень я амаль за дзве гадзіны набраў паўнюткае вядро падасінавікаў, баравікоў, падбярозавікаў і накіраваўся да аўтобуснага прыпынку. Ля самага выхаду з лесу ўбачыў чалавека сталага ўзросту, які збіраў... мухаморы. Я не стрымаўся і параіў:

— Прайдзіце ў бярэзнік. Там процьма добрых грыбоў. Навошта вам гэтую атруту збіраць, хіба мухі завяліся?

— Не, мух у мяне няма, — адказаў мой субяседнік і дадаў: — Я мухаморы сам люблю есці.

Не ад яго першага чуў, што мухаморы можна ўжываць у ежу. Але я адносіў тыя расказы знаёмых, скарэй, да казак. Хаця адзін з журналістаў даў мне адрас васьмідзесяцігадовага мінчаніна Вітольда Мацельскага, які таксама еў мухаморы. Толькі ў тым расказе было шмат нявысветленага і спрэчнага. Скажам, Вітольд Феліксавіч сцвярджае, што есці можна практычна ўсе мухаморы, за выключэннем так званага панцырнага.

Сямён Палуйка ж перасцерагае браць белыя мухаморы, падобныя да паганкі. Але гэта — калі збіраць грыбы толькі для ўжывання ў ежу. Яшчэ аб адным. Калі верыць Мацельскаму, то навічок, які першы або другі ці нават трэці раз паспрабуе гэтыя грыбы, абавязкова атруціцца. У гэтым выпадку трэба пад рукой заўжды мець і кіпячонае малако, і сала — для праціяддзя.

З гэтым мой знаёмы, Палуйка, не зусім згодны. Ён сцвярджае, што справа ўся ў відах, колькасці і самім працэсе ўжывання мухамораў. Пачынаць трэба з малых доз, а перад гэтым доўга варыць мухаморы, мяняючы некалькі разоў ваду. І тады, нават першы раз ужываючы іх, не атруцішся.

Прыняць чый-небудзь бок у спрэчцы, якая вялася, хоць і завочна, тых вопытных грыбнікоў я не мог, бо ніколі сам не збіраў мухаморы. Толькі тады само па сабе ўзнікла пытанне: навошта ж рызыкаваць? І Палуйка, і Мацельскі не выключаюць атручванне чалавека мухаморамі.

І тут высветлілася, што і таго, і гэтага аматара ціхага палявання пакаштаваць мухаморы прымусіла не простая цікаўнасць. Мацельскі захварэў. Яму зрабілі аперацыю. Здароўе не паляпшалася. Наадварот, даведаўся, што ў яго рак. І тады Вітольд Феліксавіч заняўся самалячэннем. Нехта параіў яму зрабіць настой мухамора на гарэлцы.

Але ўзнікла праблема: Мацельскі не ўжывае гарэлкі. Прыйшла думка паспрабаваць ужываць не настой, а смажаныя грыбы, потым салёныя, марынаваныя мухаморы.

Скардзіўся на здароўе і Палуйка. Аднойчы ў вёсцы Моладзі ад мясцовай жыхаркі даведаўся, як лячыцца мухаморамі. Сямён Іванавіч сцвярджае, што змог вылечыць незагойныя раны, якія атрымаў на вайне. Ужываў у ежу мухаморы і рабіў настой з іх.

— Мухаморы, — расказваў ён мне, — нагадваюць па смаку мяса: тут і ежа, і лекі. Але найбольшы эфект пры лячэнні страўніка даюць настоі. Рыхтую я іх па свайму рэцэпту. Звычайна мухамор заліваюць гарэлкай ці спіртам і на доўгі час закопваюць у зямлю. Я жыву ў горадзе, і не так проста знайсці месца, дзе можна закапаць. І тады я бяру посуд з настоем і абгортваю яго цёмнай тканінай, каб не пранікала святло. Мяркую, што можна тут абысціся і без закопвання.

А яшчэ паспрабаваў у настой дабаўляць розныя травы: крываўнік, сушаны корань аеру і г.д. Гэтым настоем вылечваў і сябе, і іншых. Заўважыў, напрыклад, што такі "канцэнтрат" эфектыўны пры вонкавых ранах, балячкі загойваюцца ўмомант.

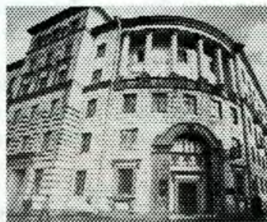
Мае сустрэчы з Палуйкам у час грыбных сезонаў ператварыліся не толькі ў сяброўскія сувязі, але, скажу без перабольшання, у сапраўдныя лекцыі. Блукаючы па лесе, паказваў ён мне травы, ягаднікі, якія прымяняюцца ў народнай медыцыне. Шмат чаго ўдалося запомніць, запісаць. А нядаўна нават паспрабаваў прыгатаваць адно лякарства, якое дапамагло пазбавіцца ад раны на назе, што пакінуў клешч. Не раскрываючы сакрэту, скажу: галоўным кампанентам у гэтым лякарстве з'яўляецца чырвоны мухамор. Так што ў маім кошыку побач з падасінавікамі, падбярозавікамі, лісічкамі вельмі часта красуюцца і мухаморы.

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").



НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты "Вечерний Минск". Аддрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку". Індэкс 63854. Зак.1422. Падпісана да друку 11. 10.1993 г.